

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**Всеукраїнська
науково-практична конференція**

**ІІІ ЮРИДИЧНІ
МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ:**

**Пошук рішень з актуальних проблем
сучасної правової науки**

ТЕЗИ

25 квітня 2017 р., м. Миколаїв

УДК 378(06)ЧНУ
М 74

М 74 ІІІ Юридичні могилянські читання : пошук рішень з актуальних проблем сучасної правової науки : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. 25 квітня 2017 р., м. Миколаїв / Чорном. нац. унт. ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 68 с.

УДК 378(06)ЧНУ

© ЧНУ імені Петра Могили, 2017

Підсекція

ГАЛУЗЕВІ ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 349.3

Бабіч-Касьяненко Крістіна Вікторівна,
аспірант кафедри правознавства юридичного факультету

Котова Любов Вячеславна,
канд. юрид. наук, доцент кафедри,
СНУ ім. В. Даля, м. Северодонецьк

НЕОБХІДНІСТЬ ПОСИЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ

«Внутрішньо переміщені особи» – відносно нове поняття не тільки для України, але й у світовій практиці. У міжнародному праві внутрішньо переміщених осіб визначають, як осіб, які вимушені раптово втікати зі своїх домівок у великій кількості в результаті озброєного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійного лиха та знаходяться на території власної країни. До цього часу міжнародному суспільству було більш відома та зрозуміла категорія переселенців – «біженці». Україна зіткнулася з проблемою забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб у 2014 році: спочатку, після анексії Автономної Республіки Крим – 16 березня 2014 року, а пізніше – у зв’язку з проведенням антитерористичної операції в Луганській та Донецькій областях. Зіткнувшись з даною ситуацією наша держава фактично з нуля створювала засоби забезпечення прав цієї категорії осіб, однак на сьогодні залишаються не вирішеними багато питань, які потребують законодавчого регулювання.

У вітчизняній науковій літературі, засобах масової інформації дану категорію осіб визначають як «внутрішні мігранти», «вимушені переселенці», в офіційних документах – як «внутрішньо переміщені особи» (ВПО), що найточніше відповідає англomовному терміну «internally displaced persons». Саме таке визначення закріплене також у «Керівних принципах з питань про переміщених осіб всередині країни» Організації Об’єднаних Націй. Відповідно до ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має

право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

За даними Міністерства соціальної політики станом на кінець лютого 2016 року в Україні нараховувалося 1 735 000 внутрішньо переміщених осіб. З них, за приблизними оцінками, 22 000 з Криму та понад 1 700 000 – зі Сходу України. Близько 60 % ВПО – це непрацездатні особи, 23.1 % – працездатні особи, 12.8 % – діти. Частка зареєстрованих ВПО складає 4 % від загальної кількості населення країни. Ще більше тих, хто не зміг виїхати і доля яких невідома. Основні труднощі та перепони, пов'язані із вимушеним переміщенням громадян, у перші місяці полягали у наданні гуманітарної допомоги – житла, їжі, одягу, доступу до ліків, медичного обслуговування, психологічної допомоги. Однак, з часом, стало зрозуміло, що очікуване повернення вимушених переселенців до своїх домівок відкладається на невизначний термін, тому гостро постала проблема працевлаштування таких людей або сприяння їх самозайнятості, медичного обслуговування, психологічної реабілітації, розв'язання проблеми доступу до освіти, культурної та соціальної реінтеграції, вирішення житлового питання. Внутрішньо переміщені особи, а особливо ті, які мають інвалідність, на вільній території зіткнулися з новими проблемами. Незважаючи на зусилля волонтерів та законодавче регулювання особи з інвалідністю потребують посилення правового захисту під час свого вимушеного переміщення. Адже їм потрібно підтверджувати статус інвалідності в надзвичайних умовах, механізми якого досі не розроблені, крім того залишаються проблеми реабілітації, брак у достатній кількості ліків та житлового фонду. Таким чином, особи з інвалідністю вимушені захищати своє гарантоване Конституцією України право на життя. Варто наголосити, що з початку конфлікту законодавець не ухвалив окремого законодавства щодо ВПО з інвалідністю. Наявне законодавство про ВПО не містить окремої статті, яка б надавала додатковий захист таким особам, а отже ВПО з інвалідністю мають лише ті права, які існують у всіх людей з інвалідністю в Україні. Єдиний виняток становить лише більша, порівняно з іншими ВПО матеріальна допомога. Окрім відсутності відповідного законодавства, на забезпечення потреб ВПО з інвалідністю, існує проблема браку бюджетних коштів, відсутності санаторно-курортного лікування та реабілітації, труднощів у підтвердженні статусу інвалідності.

Не менш актуальним питанням для ВПО з інвалідністю є питання правової допомоги, з яким пов'язані надання та продовження статусу

інвалідності, а відповідно і отримання матеріальної допомоги, відновлення документів, в тому числі паспортів і, що не менш важливо, – реалізації права на соціальні послуги для людей з інвалідністю. Відновлення статусу інвалідності є однією з ключових проблем для переселенців, оскільки, особи з інвалідністю, які пройшли медико-соціальну експертну комісію (МСЕК) на непідконтрольній території після листопада 2014 року, повинні підтвердити статус, пройшовши комісію повторно на підконтрольній території України. Проте наразі, не створено єдиного центру для проходження медико-соціальних комісій, а окремі люди не можуть отримати направлення на проходження комісії, оскільки проживають на окупованій території чи у прифронтовій зоні, і найчастіше просто не в змозі виїхати з місця проживання, внаслідок чого не мають доступу до матеріальних компенсацій, передбачених постановами уряду. Вкрай гострою є проблема забезпечення медикаментами та медичними послугами. Національна асамблея інвалідів України реєструє велику кількість звернень щодо неможливості отримання ліків, медичних послуг. Не отримують належної допомоги найбільш вразливі категорії людей: інсулінозалежні, люди, які живуть з ВІЛ/СНІДом та ті, які потребують гемодіалізу (очищення крові при гострій і хронічній нирковій недостатності). Крім того варто зауважити, що наразі також відсутня система обліку ВПО з інвалідністю та ліків, які їм необхідні, належним чином не розроблена система реабілітації. Залишається невирішеним питання лікарських карток, які досі перебувають на окупованій території. Для забезпечення створення відповідної дієвої системи, в якій ліки перерозподілятимуться в залежності від фактичного місця проживання людини, в Україні доцільно створити систему, в якій гроші на медикаменти та медичне обслуговування будуть прив'язані до потреб кожної окремої людини, що забезпечить осіб з інвалідністю можливості користування медичними послугами незалежно від її зареєстрованого місця перебування.

Український ринок реагує на всі виклики та проблеми, які постають перед державою. Втрата виробничого потенціалу в Донецькій і Луганській області та АР Крим призвела до скорочення робочих місць, а масштабне переміщення населення із тимчасово окупованої території та зони збройного протистояння на Сході країни – до зростання напруги на регіональних та локальних ринках праці, збільшення безробіття. Варто відмітити, що прийнятий у березні 2015 р. Закон № 245-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб», спрямований на вирішення проблеми зайнятості ВПО та містить низку заходів сприяння зайнятості таких осіб. На сприяння підвищення зайнятості ВПО спрямована також Постанова КМ України «Основні напрями розв'язання

проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки», в якій проаналізовано стан та проблеми ВПО на ринку праці та визначено шляхи й напрями забезпечення зайнятості та підвищення конкурентоспроможності внутрішньо переміщених осіб у соціально-трудоцій сфері. Проте, проблема ВПО на ринку праці не вичерпується лише працевлаштуванням, а потребує аналізу з точки зору ефективного використання людського потенціалу. Невирішеними досі залишаються багато проблем, зокрема: організація процесу виїзду на контрольовану українською владою територію, отримання медичної, психологічної, правової допомоги, пошук житла, переведення чи призначення пенсій та соціальних виплат, продовження навчання, пошук роботи, соціальна адаптація переселенців у нових для них регіонах. Системно питання переселенців мала б вирішити комплексна державна програма інтеграції, соціальної адаптації та захисту і реінтеграції внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю, однак аналогу такої програмі допоки в Україні не має.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна констатувати, що зволікання з активними діями щодо ВПО, у тому числі щодо ВПО з інвалідністю, може призвести до погіршення ситуації у суспільстві, виникнення напруги у стосунках між ВПО та місцевим населенням зони переселення, а також до використання зростаючого невдоволення для подальшої дестабілізації ситуації в країні. Міжнародний досвід свідчить, що проблему ВПО не можна розглядати як скороминушу, а слід передбачати заходи з локальної інтеграції переміщених осіб у нових місцях проживання. До того ж важливим етапом посилення правового захисту осіб з інвалідністю в умовах вимушеного переміщення є гостра необхідність розроблення на законодавчому рівні комплексної державної програми інтеграції, соціальної адаптації та захисту і реінтеграції внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю, а також внесення змін в існуюче законодавство стосовно цих осіб.

УДК 343.211

Блага Алла Борисівна,
д-р юрид. наук, доцент, професор кафедри,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ НА СХОДІ УКРАЇНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОСУДДЯ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

1. Поняття перехідного правосуддя використовується здебільшого у двох значеннях – для позначення пост-конфліктного і пост-

авторитарного періодів. Правосуддя перехідного періоду розглядається як комплексний механізм, що дозволяє без конфронтації перейти від авторитарної політичної системи, яка не визнає верховенства права, до демократичного режиму, який поважає права людини. Саме тому основною метою політики правосуддя перехідного періоду є припинення культури безкарності і встановлення верховенства права в контексті демократичного врядування. У таких «перехідних» суспільствах: 1) держава має зобов'язання розслідувати порушення прав людини і порушення гуманітарного права, які мали місце, й притягти винних до відповідальності; 2) має бути забезпечено право знати правду про порушення, які мали місце у минулому, й знати про долю людей, які зникли; 3) право на відшкодування шкоди, завданої жертвам порушень прав людини; 4) обов'язок держави запобігти, за допомогою різних механізмів, повторенню подібних подій у майбутньому.

2. Анексія Криму та збройний конфлікт на сході України, що триває вже майже три роки, супроводжуються численними порушеннями прав людини (права на життя, заборони катувань та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, яке принижує гідність, поводження чи покарання, у тому числі гендерно-обумовленого чи сексуального насильства, права на свободу та особисту недоторканність, свободи вираження поглядів, економічних і соціальних прав тощо). Станом на 1 грудня 2016 року Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) зафіксувало 32558 жертв (це цивільне населення, українські військові та представники збройних груп). Серед них: 9758 убитими, з них понад 2 тисячі – мирні громадяни, ще близько 22 800 осіб отримали поранення.

Що стосується заподіяної матеріальної шкоди, то за різними оцінками втрати від руйнування інфраструктури знаходяться у діапазоні від 469 млн до 15 млрд доларів США. Бойові дії також викликали масову вимушену, насамперед, внутрішню міграцію із вищевказаних територій. Так, станом на 5 грудня 2016 року за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 656 662 переселенці (1 336 031 сім'я) з Донбасу і Криму.

3. Здійснений правозахисниками аналіз стану захисту прав людини показав суттєві прогалини з боку державних органів у захисті жертв конфлікту. Зокрема, мали місце такі порушення норм як національного, так і міжнародного гуманітарного права з боку як сепаратистів, так і проурядових сил:

- траплялися випадки недотримання сторонами, які беруть участь у конфлікті, імунітету цивільних об'єктів (цивільні об'єкти використо-

увались у військових цілях, внаслідок чого переходили до категорії військових об'єктів);

- за час військового конфлікту на території Донецької та Луганської областей прямі напади на військові об'єкти, здійснені сторонами конфлікту, спричиняли нанесення надмірного побічного збитку цивільним об'єктам;

- сторони конфлікту не завжди проводили розрізнення між цивільними об'єктами і військовими об'єктами. Мали місце випадки умисних нападів, спрямованих проти цивільних об'єктів;

- під час військового конфлікту на сході України мали місце напади невибіркового характеру, які не спрямовані на конкретні військові об'єкти та які, таким чином, у кожному такому випадку вражали військові об'єкти, цивільних осіб і цивільні об'єкти без відмінності;

- під час військового конфлікту на сході України мали місце напади невибіркового характеру, при яких застосовувались методи або засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані проти конкретних військових об'єктів і які, таким чином, у кожному такому випадку вражали військові об'єкти, цивільних осіб і цивільні об'єкти без відмінності;

- викрадення людей та незаконне заволодіння майном осіб, позбавлених волі (захоплених, затриманих) – незаконні захоплення мирних мешканців Донецької та Луганської областей проросійськими збройними утвореннями часто супроводжувались брутальними порушеннями прав людини (права на життя, мирне володіння власністю, заборони катувань та жорстокого поводження тощо);

- звинувачення у мародерстві в широкому розумінні (тобто незаконного привласнення чужого майна в атмосфері безкарності, зазвичай в надзвичайних ситуаціях – наприклад, під час природних катастроф або бойових дій) стосувались практично всіх добровольчих батальйонів, а також бійців Національної гвардії України, ЗСУ, бойовиків т. зв. ДНР та ЛНР і навіть місцевих жителів;

- захоплення та пограбування банків;
- пограбування та захоплення бізнесу;
- відбирання житла;
- незаконне заволодіння приватними автомобілями;
- захоплення та пограбування підприємств;
- виконавчою владою були прийняті окремі рішення, які порушують право на мирне володіння власністю.

4. При цьому дуже багато реальних жертв конфлікту до теперішнього часу не визнані такими, оскільки факти порушень їх прав через низку причин не задокументовані правоохоронними органами (бездія-

льність органів правопорядку, які самостійно не встановлюють такі факти; за зверненнями потерпілих жодних слідчих і оперативних дій щодо вчинених злочинів фактично не здійснюється, внаслідок чого вони залишаються нерозкритими; конфіденційна інформація (заяви про злочин тощо) передається від працівників українських правоохоронних відомств до представників силових відомств т. зв. «ЛНР», «ДНР»; жертви не звертаються до правоохоронних органів через залякування з боку бойовиків чи через невіру до правоохоронних органів). Усе це містить ризики посилення відчуття мешканцями зони конфлікту та внутрішньо переміщеними особами «безпросвітності» свого існування; дискримінаційного ставлення до себе як до людей «третього сорту»; невдоволення поведінкою військових та представників силових структур, діями (бездіяльністю) органів влади.

5. Відповідно, перед Україною постає питання щодо розробки програм заходів з відшкодування збитків. Розроблені Комісією ООН з прав людини Основні принципи і керівні положення, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм в області прав людини і серйозних порушень міжнародного гуманітарного права зазначають, що адекватне, реальне і швидке відшкодування збитків покликане сприяти досягненню справедливості шляхом відновлення постраждалого в його правах, потоптаних в результаті грубих порушень міжнародних норм в області прав людини або серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. При цьому міжнародні стандарти та світова практика відносить до основних форм відшкодування збитків реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію і гарантії неповторення того, що сталося. А оскільки відшкодування потребує суттєвих людських та фінансових ресурсів перші кроки у цьому напрямку слід здійснювати вже зараз.

УДК 349.22: 331.108.6

Валецька Оксана Валеріївна,

канд. юрид. наук, доцент

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПРОСТУПОК» У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Актуальність даного дослідження обумовлена сучасним етапом реформування трудового законодавства, включаючи понятійний апарат всіх його основних інститутів.

Правовою підставою дисциплінарної відповідальності прийнято вважати трудове правопорушення – дисциплінарний проступок. Воно виражається у винних протиправних діях чи бездіяльності, що спричинили порушення встановленого на підприємстві, в установі, організації внутрішнього трудового розпорядку.

Правопорушення – це суспільно шкідливе, неправомірне (протиправне), винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, що тягне за собою юридичну відповідальність. Будь-яке правопорушення, в тому числі й дисциплінарне, є різновидом поведінки, під яким розуміється поведінка індивіда у суспільстві, що характеризується своєю невідповідністю моральним та правовим вимогам суспільства. Воно відрізняється асоціальністю, яка дестабілізує правопорядок, створює конфлікт з пануючою системою цінностей суспільства, пріоритетами людської особистості.

На думку Л. О. Сироватської, дисциплінарний проступок матиме місце тільки тоді, коли правопорушення пов'язано з невиконанням трудових обов'язків, але за своїм характером воно не становить суспільної небезпеки і допускає застосування до особи дисциплінарних санкцій чи заходів громадського впливу. При цьому, встановлення дисциплінарного проступку відбувається шляхом виключення з числа інших правопорушень – кримінальних та адміністративних. Якщо те чи інше правопорушення у сфері трудової дисципліни не є злочином чи адміністративним проступком, то можна констатувати наявність дисциплінарного проступку.

Луценко О. Є. дисциплінарним проступком визнає винне, протиправне (але виключаюче кримінальну відповідальність) невиконання трудових обов'язків, їх нездійснення, перевищення повноважень, що забезпечують процес праці, особою, яка перебуває в трудових правовідносинах з конкретною організацією. Проте, наголошувати на тому, що дисциплінарний проступок не тягне кримінальної відповідальності вбачається зайвим, оскільки у визначенні не передбачено такої ознаки, як суспільна небезпечність діяння.

Щербина В. І. під цим поняттям розглядає протиправне, винне діяння, яке посягає на службову дисципліну в державному органі шляхом невиконання або неналежного виконання працівником своїх обов'язків, порушення заборон або обмежень, зловживання повноваженнями, або вчинення проступку, який порочить його як державного службовця чи дискредитує орган, в якому він працює.

Андрушко А. В. дисциплінарний проступок визначає як протиправне, винне, шкідливе невиконання чи неналежне виконання працівником у робочий час трудових обов'язків, покладених на нього законо-

давством, колективним і трудовим договорами, іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосовано дисциплінарне стягнення. Отже, у характеристиці поняття «дисциплінарний проступок» особливе значення приділяється часу дії. Порушення трудової дисципліни вважається таким за умови, що воно сталося в робочий час. Водночас, слід пам'ятати, що для працівників з ненормованим робочим днем час після закінчення роботи теж вважається робочим.

Схожу позицію щодо вищезазначеного поняття висловлюють й інші науковці, або повністю розділяючи її, або ж при цьому, додаючи певні ознаки такого проступку. Так, С. М. Прилипко під дисциплінарним проступком розуміє винне протиправне невиконання чи неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків. З точки зору В. І. Прокопенка, дисциплінарний проступок – це винне невиконання або неналежне виконання працівником покладених на нього законодавством про працю, колективним і трудовим договорами трудових обов'язків.

Основний кодифікований акт трудового законодавства України – Кодекс законів про працю України – не містить визначення терміна «дисциплінарний проступок».

У проєкті Трудового кодексу України передбачено, що порушення працівником трудової дисципліни є підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності, а притягнення до дисциплінарної відповідальності можливе за наявності вини працівника. Проєкт Трудового кодексу України визначає, що дисциплінарним проступком є невиконання або неналежне виконання працівником трудових обов'язків, покладених на нього згідно з цим Кодексом, трудовим законодавством, колективним договором, угодою, правилами внутрішнього трудового розпорядку, нормативним актом роботодавця і трудовим договором (ст. 361).

УДК 378:376.68

Джулай Галина Григорівна,

ст. викладач кафедри,

НУК імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Навчання іноземних студентів в Україні є одним із пріоритетних напрямків діяльності Міністерства освіти і науки України. З кожним

роком у вузи України приїжджає вчитися все більше іноземних студентів. Учбові заклади України цікаві для іноземців відповідно невисокою вартістю, а ще – якістю освіти, адже дипломи наших вузів високо цінуються за кордоном. Іноземних студентів до України залучає дешеви́зна місцевої вищої освіти, хороша школа, толерантне суспільство.

На сьогоднішній день, за даними Міністерства освіти і науки, в українських вузах вчиться понад 69 тисяч студентів-іноземців зі 148 країн світу.

В Національному університеті кораблебудування вчаться 970 студентів з Китаю, В'єтнаму, Ірану, Індонезії, Пакистану, Лівану, Лівії та Індії, та інших країн колишнього СРСР. Проходять навчання 260 студентів з Туркменістану, серед яких більшість – майбутні юристи.

Братська дружба українського та туркменського народів має глибоке історичне коріння. І цей зв'язок міцніє сьогодні з кожним днем. Нас об'єднує спільність прагнень і сподівань наших народів. Глибоко символічно, що в самому центрі Києва встановлено пам'ятник великому поету, мислителю та філософу Махтумкулі-Фрагі, а в Ашхабаді великому українському поетові Тарасу Шевченку.

У НУК створені умови не лише для навчання, але і для змістовного дозвілля, розвитку природних талантів і здібностей іноземних студентів. На території всіх корпусів університету для полегшення контактів з рідними і близькими іноземних студентів функціонують безкоштовні точки доступу в Інтернет за допомогою Wi-Fi і в спеціалізованих комп'ютерних класах. Кількість іноземних громадян, що бажають навчатись в нашому університеті, постійно збільшується.

Наші іноземні студенти – це люди з різними культурними, етнічними, релігійними й національними коренями. Тому важливими темами є права людини, міжкультурне порозуміння й вирішення конфліктів. Педагогіка участі стержем проходить крізь весь освітній процес. Не менш важливе значення, ніж власне знання, мають процеси, які розвиваються в гурті цих молодих людей.

Однією з найважливіших функцій викладача є створення сприятливого оточення. Хороша атмосфера поваги й взаємодії сформують у студентів довіру одне до одного і до викладачів, що, в свою чергу, створює сприятливе середовище для навчання.

Спільна розробка правил перебування під час занять, дозволить кожному студенту усвідомити свою відповідальність за процес навчання й перебування на території навчального закладу, а також за його межами.

Методика навчального процесу, міжкультурне порозуміння й вирішення конфліктів має базуватись на гуманістичному підході, в якому

свобода, гідність і відповідальність є основними цінностями, а метою є формування цілісного студента (людини).

В навчальному процесі варто виходити з того, що всі учасники рівноцінні й що індивідуальні відмінності треба приймати і ставитися до них з повагою. Треба прагнути того, щоб зрозуміти кожного індивіда в його унікальності, так як, на наш погляд, ніхто не повинен бути зверхнім, у тому числі й викладач, якому годиться замість цього взяти на себе роль організатора й першого серед рівних.

Кожна людина відчуває світ по-своєму, тому важливою частиною спільного навчання буде навчання вмінню бачити точки зору інших. Це створить особливу взаємозалежність, де кожен на заняттях ділиться своїми знаннями і студенти вчатьсЯ один у одного. Навчання, яке побудоване таким чином, також розвиває комунікативні здібності й дозволяє студентам-іноземцям зрозуміти, що вони несуть відповідальність за свій внесок у спільну роботу, а також добре пізнають одне одного.

Всі люди різні, й у кожного викладача є свій спосіб виконувати покладені на нього обов'язки. Розмірений і впевнений стиль роботи формується через досвід і шліфується роками. Навіть найкращі викладачі можуть завжди щось у собі покращити, так як навчальний процес в групах з іноземними студентами вимагає від викладача дуже багато професійної, відповідальної, кропіткої і не втомної роботи.

Для того, щоб навчальний процес проходив успішно, важливо створити таке оточення, в якому студенти будуть мати змогу отримувати рівні можливості для ефективної роботи на заняттях. Атмосфера, яка заохочує до діалогу, співпраці, довіри, відповідальності й незалежності, допоможе створити таке середовище, в якому студенти відчуватимуть підтримку всіх інших, відчують що їх приймають. Упевненість і визнання – це основні умови формування в людині бажання й здатність поділитися знаннями, враженнями й досвідом, готовності відверто мислити.

На наш погляд відкритий викладач, який дослуховується до інших, який показує однакову повагу й довіру до кожного, буде сам користуватися повагою й створить атмосферу спокою й упевненості. Викладач повинен допомогти студентам усвідомити свою відповідальність за хорошу атмосферу для навчання, уважно ставитись одне до одного й брати активну участь у процесі навчання.

Усі ми розуміємо і знаємо, що працювати в групах з іноземними студентами не легко. Робота вимагає від викладача більших зусиль, психологічного напруження, необхідної педагогічної майстерності та багато чого іншого.

В процесі роботи можуть виникати деякі ускладнення, не порозуміння, а по декуди навіть і конфліктні ситуації зі студентами.

Тому виховна робота з іноземними студентами повинна враховувати особливості їх становища в Україні, зокрема:

- зміни звичайного оточення;
- нові соціальні умови і спеціальні ролі (нова роль студент і пов'язані з нею функції);
- мовний бар'єр;
- відірваність від дому.

В Національному університеті кораблебудування ім. адм. Макарова рішення проблем адаптації іноземних студентів до умов навчально-виховного процесу в університеті відводиться інституту кураторства. Саме виховний процес кураторів дозволяє зробити процес адаптації та залучення іноземних студентів до навчального процесу університету найбільш ефективним.

Таким чином, головною метою організації навчального процесу з іноземними студентами є їх пристосування до нових умов, формування різнобічно розвиненої, професійної визначеної особистості, всіляке залучення до наукових заходів, урочистих та святкових заходів, таких, наприклад, що організовує кафедра теорії та історії держави і права Навчально-наукового гуманітарного інституту НУК (новорічні свята, день студента, випускний вечір та інші) значною мірою покращує психологічний клімат у групах, згуртовує студентів, дає можливість показати свої таланти та здібності, дізнатися про особливості української культури та побуту, що робить навчання та проживання іноземних студентів більш комфортним.

Отже, належна організаційна та виховна робота в групах з іноземними студентами має великий вплив на навчальний процес.

УДК 342.72/73(477)(043.2)

Загоруй Іван Семенович,
канд. іст. наук, доцент кафедри
Луганського державного університету внутрішніх
справ імені Е. О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН І В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

В сучасних дослідженнях теорії і практики прав людини усе більше звертається увага на нерозв'язаність накопичених проблем у сфері соціально-економічних прав, на стан і перспективи забезпечення цих

прав у сучасній Україні. Протягом років незалежності соціальна політика України так і не сформувалася як цілісна, комплексна стратегія; вона фактично підмінена нагромадженням різноманітних видів погано обґрунтованих соціальних виплат, пільг, субсидій, не підкріплених можливостями бюджетного фінансування. Економічні реформи призвели до глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні соціальні заходи не призвели до відчутного ефекту й істотно не вплинули на масштаби бідності в Україні. Навпаки, поглибилась поляризація суспільства, яке розкололося на дві нерівних частини: в одній – численні групи, охоплені бідністю, а в іншій – невеликий соціальний прошарок населення, який володіє надбагатствами. Згідно з даними нещодавнього дослідження рівня життя українців, який проводили експерти ООН, близько 80 % наших громадян живуть за межею бідності. Тобто витрачають до 5 доларів на день.

Слід звернути увагу на те, що одна із проблем незабезпеченості соціально-економічних прав, очевидно полягає в тому, що в Україні хронічно низький індекс економічної свободи. Показник Індексу в Україні впродовж останніх більш як 10 років (інформацію про його стан щорічно подає фінансова газета The Wall Street Journal та американський консервативний мозковий центр The Heritage Foundation) зберігає тенденцію до стабільного падіння: з 2005 по 2014 рік Україна втратила 57 місць у рейтингу, а індекс за цей час упав на 6,5 балів (2005 р. – 55,8 балів, 2014 р. – 49,3 бали). При цьому середній показник по всіх країнах світу майже не змінився (близько 60 балів).

У 2014 Україна посіла 155-ту позицію серед 186 країн світу. Останні сім років в Україні спостерігається найнижчий в Європі рівень економічної свободи (44 місце). Головною причиною цього є відсутність поваги до верховенства закону, відсутність інвестиційної та фінансової свободи, що боляче впливають на виробництво, а відтак і на соціальний клімат, відносять Україну до групи «переважно невольних» або «пригнічених» країн.

Разом з тим слід зауважити, що за останні роки в Україні зроблено певні кроки до реформ у соціальній і трудовій сфері. З метою поетапного зниження масштабу бідності, соціального відчуження та запровадження нових механізмів її запобігання, Урядом схвалено Стратегію подолання бідності (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 161-р) і затверджено План заходів на 2016–2017 рр. щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 573-р). У зазначених документах враховано пропозиції профспілок, про удосконалення механізму визначення мінімальної заробітної плати, умов оплати праці працівників бюджетної сфери, методологічних підходів до визначення прожиткового мінімуму тощо.

До позитивних дій України у намаганні послідовно розв'язувати проблеми, пов'язані із забезпеченням соціально-економічних прав стало підписання 10 листопада 2016 року Європейського кодексу соціального забезпечення, який вважається орієнтиром європейської моделі соціального забезпечення, заснованої на соціальній справедливості. Визнавши цей Кодекс, Уряд України у котре продемонстрував своє прагнення адаптувати національне законодавство до європейських стандартів, визначених багатосторонніми міжнародними інструментами Ради Європи у соціальній сфері, а такими вважаються Європейська соціальна хартія (переглянута) та Європейський кодекс соціального забезпечення. Відтак перед Україною постала «домашня робота» – ратифікувати цей документ, впровадити заходи до повного обсягу виконання статті 12 ЄСХ (п), – «право на соціальне забезпечення», стороною якої вона є з 2007 року.

Слід зазначити, що на стан забезпечення соціально-економічних прав людини і громадянина в Україні негативно впливають не тільки фінансово-економічні фактори, що безумовно є дуже важливо, а й, як зазначають науковці, не сформованість системи «соціального права», недосконалість нормативно-правового забезпечення), що і без того ускладнює реалізацію конституційних прав громадян. Наразі соціальні питання регулюють щонайменше 170 Законів України, близько 400 Постанов Кабінету міністрів, більше 1100 відомчих та міжвідомчих наказів щодо соціального захисту осіб похилого віку (в т. ч., ветеранів війни та праці); надання соціальних послуг різним категоріям осіб та сімей у складних життєвих обставинах (в т. ч., малозабезпеченим); соціальної захищеності інвалідів; охорони дитинства (в т. ч. соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування); допомоги «чорнобильцям»; надання житлових субсидій та інших соціальних виплат, додаткових гарантій для малозабезпечених сімей з хворими дітьми, допомоги сім'ям з дітьми, при народженні дитини, здійснення міжбюджетних трансфертів, допомоги внутрішньо переміщеним особам тощо. Державну політику у сфері соціального захисту визначають принаймні 30 законодавчих актів, які слабо узгоджені один з одним і не містять визначення базових понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». Отже, законодавство про соціальне забезпечення України, поки що, залишається не кодифікованим.

У той же час, як свідчить зарубіжний досвід, у багатьох провідних європейських країнах сформувалася практика регулювання суспільних відносин у цій сфері соціальними кодексами. Давні традиції у розглядуваній сфері має Франція. Так, у ст. 34 Конституції Французької Республіки записано, що законодавець має право визначати фундамента-

льні принципи соціального забезпечення. Законодавчу базу цієї галузі права і головне її джерело складає Кодекс Соціального Забезпечення Франції, у якому врегульовані питання соціальних виплат, що мають страхову природу та інші види соціального забезпечення, не пов'язані із страховою справою: мінімальні пенсії, окремі види допомог тощо.

Структура і змістовна частина Кодексу проста і зручна для його використання. Відповідно до французької правової доктрини «кодекс» – це юридичний документ, що об'єднує сукупність законодавчих і регламентарних приписів, які застосовуються в певній галузі права». Відтак, Кодекс Соціального Забезпечення складається з декількох частин. Перша – законодавча, містить статті, які ухвалюються, змінюються і скасовуються законами (L – loi – закон). Друга частина відноситься до регламентарної і вміщує статті, що приймаються, змінюються і скасовуються актами Президента, Уряду Французької Республіки, прийняті тільки на основі висновків Державної Ради (R – règlement – постанова). Третю частину кодексу формують норми простих декретів Прем'єр-міністра (D – décrets). Крім того, в Кодекс включені статті відомчих актів (статті A – arrêtés).

Зміст Кодексу регулярно змінюється, доповнюється за рахунок нових актів, прийнятих для регулювання відносин у сфері соціального забезпечення, а також основних положень судової доктрини. Таким чином, Кодекс представляє собою видання, котре дозволяє знайти відповіді практично на всі основні питання, що стосуються регулювання і практики соціального забезпечення, а це зручно як для спеціалістів, так і для простих громадян.

Основним джерелом у праві соціального забезпечення Федеративної Республіки Німеччини також є Соціальний кодекс (Sozialgesetzbuch – SGB), рішення про створення якого було прийнято Федеральним Урядом в 1970 році. Традиції соціального захисту населення в Німеччині беруть витоки з другої половини XVIII ст., коли Пруське земське уложення 1794 р. започаткувало державний обов'язок підтримувати бідних. ВХІХ – на початку ХХ ст. у Німеччині розвивався особливий комплекс норм, котрі отримали окрему назву – «соціальне законодавство». Першим соціальним законом став Закон 1871 р. про матеріальну відповідальність власників залізничних підприємств за нещасні випадки на виробництві. Вісімдесяті роки ХІХ ст. позначилися прийняттям цілої низки законів (1883, 1884, 1889 рр.) про соціальне страхування, якими було закладено основи для створення соціального законодавства, системи страхових організацій, а в ХХ ст. ще й соціального судочинства, здійснюваного спеціальними адміністративними судами.

Реформи соціального законодавства, проведені у ФРН в 70-хрр. ХХ ст., зумовили появу сучасного Соціального кодексу. Спочатку Кодекс

складався з 10 книг, які поетапно набували чинності в період 1976–1982 рр., а в 1989 і 1992 рр. набрали чинності ще дві книги (всього 12 книг).

Sozialgesetzbuch об'єднує норми різних видів соціальних пільг, соціальних допомог і соціального забезпечення, наприклад, жертвам війни, сім'ям військовослужбовців, молоді, дітям, багатодітним сім'ям та ін. Завдання Соціального кодексу чітко визначається в §1 Кн. 1 (Загальна частина) SGB: забезпечення соціальної справедливості і соціальної допомоги, гідного існування і створення рівних умов для вільного розвитку особистості, особливо для молодих людей і захист сім'ї. В усьому цьому чітко прослідковується мета держави – забезпечити людині гідне існування, вільний розвиток особистості, соціальну справедливість і соціальний захист.

УДК 346.9 (477) (043.2)

Загоруй Людмила Миколаївна,
канд. юрид. наук, доцент кафедри
Луганського державного університету внутрішніх
справ імені Е. О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк

МЕДІАЦІЯ В ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Важливим елементом побудови правової держави в Україні є не тільки формування дієвого механізму захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також його удосконалення. Загальновідомо, що врегулювання господарських спорів здійснюється у судовому порядку, можливе досудове врегулювання шляхом пред'явлення претензії, крім випадків передбачених законом, а також у сторін є право укласти угоду про передачу спору на вирішення третейського суду або укласти мирову угоду.

Аналіз статистичних показників, які характеризують діяльність господарських судів з розгляду і вирішення господарських спорів, наприклад за I півріччя 2016 року, свідчить, що до місцевих господарських судів на розгляд надійшло 96 тис. справ і матеріалів суб'єктів господарювання. Кожний суддя місцевого господарського суду щомісяця у середньому отримував на розгляд понад 24 справ. Суди постановили 80, 3 тис. судових рішень, які підлягали оскарженню в апеляційному і касаційному порядку. Переважну більшість у структурі розглянутих місцевими господарськими судами справ становили майнові спори, що виникали при виконанні господарських договорів; справи, що виника-

ють зі спорів про банкрутство; справи про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними (понад 2,3 тис. справ); справи, що виникають із земельних відносин; про неналежне виконання договору оренди тощо.

Таким чином, ми бачимо, що суди суттєво навантажені справами. Однак, судова практика свідчить, що, по-перше, значна кількість рішень оскаржується в апеляційній та інших інстанціях. По-друге, велика частина судових рішень не виконується взагалі або виконується несвоєчасно і ця проблема ще чекає на своє розв'язання.

На підставі зазначеного можна зробити висновок, що від подання позовної заяви до суду до фактичного виконання рішення може спливати не один місяць і навіть не один рік.

Одним із засобів «розвантаження» судів є досудове врегулювання господарських спорів. За радянських часів – це обов'язковий засіб врегулювання господарських спорів, невід'ємна частина господарського права, яке ґрунтувалося виключно на плануванні та державному замовленні. В нових умовах господарювання на законодавчому рівні змінився підхід до вказаного інституту. Суб'єкти господарювання мають суб'єктивне право на пред'явлення претензії, тобто сторони застосовують заходи досудового врегулювання за домовленістю між собою, крім випадків, передбачених законом, але якщо претензія вже заявлена, то винна сторона зобов'язана її розглянути у встановлені строки і надати відповідь.

Варто зазначити, що серед науковців та юристів-практиків немає однозначного підходу до вказаного інституту. Так, на думку одних фахівців досудовий порядок врегулювання господарських спорів не потрібен, оскільки він був дієвим тільки за радянські часи. Ми солідаризуємося з тими науковцями, які вважають цей інститут достатньо ефективним засобом врегулювання спорів між суб'єктами господарювання, не зважаючи на обмежену сферу його застосування. Цей інститут, з однієї сторони, має певні переваги у порівнянні з розглядом і вирішенням спору в суді, наприклад, немає потреби сплачувати судовий збір та можливі судові витрати, скороченні строки вирішення спірного питання. З іншої сторони, є недоліки, наприклад, ймовірність, що боржник не відповість на претензію у встановлений строк або надасть суто формальну відповідь.

З урахуванням існуючих можливостей вирішення спірних питань у сфері господарських правовідносин, на нашу думку, доцільно розвантажувати суди ширше запроваджуючи позасудові способи врегулювання спірних питань, зокрема, застосування процедури посередництва (медіації).

В Україні інститут медіації ще не отримав належного нормативного закріплення та практичного впровадження, хоча є випадки її викорис-

тання в деяких справах та у вигляді пілотних проектів. На відміну від суду загальної юрисдикції медіатор не приймає рішення, сторони доходять до згоди самостійно в рамках структурованого процесу, а це суттєво підвищує ймовірність врегулювання спірних правовідносин та можливість зберегти ділові стосунки між партнерами.

В цілому, ведеться робота щодо нормативного закріплення інституту медіації, наприклад, в 2016 році прийнятий проект Закону України «Про медіацію» (реєстраційний номер 3665). Автори цього законопроекту аргументують внесення змін до деяких нормативно-правових актів. Так, пропонується внести доповнення до Господарського процесуального кодексу України, зокрема – це ст. 65. Дії судді по підготовці справи до розгляду (роз'яснює сторонам право на проведення медіації та її наслідки), ст. 79. Зупинення провадження у справі та його поновлення, тобто ще однією підставою зупинення провадження може бути проведення медіації. Ми солідаризуємося з таким підходом. Втім, варто звернути увагу на те, що запропоновані зміни знаходяться у площині або порушення провадження у справі та підготовка матеріалів до розгляду у першій інстанції, або вирішення господарських спорів. Це свідчить про те, що у позивача вже є певні матеріальні витрати, хоча кінцевий результат ще не відомий. На нашу думку доцільно розширювати можливості досудового врегулювання господарських спорів застосуванням медіації. Медіація може бути проведена у разі спору між сторонами як до звернення до суду (третейського суду), під час провадження або на стадії виконання рішення суду. Ми звертає увагу саме на досудове вирішення конфлікту, це дозволить не тільки сприяти «розвантажуванню» судів, але й економити кошти і час.

З урахуванням зазначеного пропонуємо, по-перше, доповнити ст. 5 ГПК України, виклавши частину першу у такій редакції:

«Стаття 5. Основні положення досудового врегулювання господарського спору

Сторони застосовують медіацію як захід досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою.

Сторони застосовують інші заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою».

По-друге, доповнити статтю 222 Господарського кодексу України, де також закріплено досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності, виклавши частину другу у такій редакції:

«Стаття 222. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності

2. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа – учасник господарських відносин, чий права або законні інтереси порушено,

з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією або запропонувати медіацію, якщо інше не встановлено законом».

Таким чином, поступові зміни діючого законодавства сприятимуть забезпеченню збалансованих взаємовідносин між судовою системою та інститутом медіації. Ми розглядає медіацію як можливий самостійний інститут досудового врегулювання господарського спору, який являє собою сукупність правових норм та може мати певні ознаки, а саме: нормативне врегулювання та самостійний порядок із визначенням особливостей розгляду і вирішення спірних питань між суб'єктами господарювання.

УДК 342.736 (477)

Коваль Алла Анатоліївна,
канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

Конституція проголошує Україну правовою державою, в якому права, свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конвенція про захист прав людини і основних свобод гарантує кожному «право на справедливий і публічний розгляд справи в розумні терміни незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону ...».

Однак на сьогоднішній день органи правосуддя не виконують поставлені завдання на належному рівні, що викликало необхідність докорінної зміни існуючої судової системи відповідно до європейських стандартів. Побудова справедливого правосуддя, яке буде здійснюватися безсторонніми та незалежними суддями, є головним процесом в становленні правової та демократичної держави і, відповідно, є передумовою проведення будь-яких правових, економічних і соціальних реформ. Таким чином, законодавець повинен максимально імплементувати в національні правові акти принципи, які закладені в Конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Суттєвим кроком в означеному напрямку стало закріплення в Конституції України права на звернення до Конституційного суду України

з конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні по її справі закон суперечить Конституції України. Дане право передбачене конституційним законодавством переважної більшості європейських держав й вважається беззаперечним проявом демократичності й невід'ємною ознакою правової держави (Австрія, ФРН, Угорщина, Польща, Словенія, Чехія, Хорватія, Швейцарія тощо).

Переваги конституційної скарги як інструменту захисту прав і свобод людини не викликає сумнівів.

По-перше, через даний інститут держава реалізує конституційний принцип, згідно з яким утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Дійсно, в особи з'являється додатковий механізм для відновлення порушених прав.

По-друге, громадяни долучаються до процесу конституційного контролю й можуть стати його активними учасниками. Так, якщо особа, чий права порушено, вважає, що застосований в її справі закон суперечить Конституції України, вона звертається до Конституційного суду з проханням визнати його неконституційним. В свою чергу, останній в порядку конституційного судочинства перевіряє конституційність закону. Така діяльність є процесом правової охорони Конституції й забезпечує її верховенство у системі права.

По-третє, завдяки постійній перевірці законів на їх конституційність забезпечується оновлення законодавства. Норми, що визнані неконституційними, втрачають чинність, а замість них, приймаються інші, що відповідають вимогам сучасності. З цієї переваги витікає наступна: *по-четверте*, така діяльність сприяє імплементації до законодавства України європейських стандартів.

По-п'яте, прийняття конституційної скарги повинно, за сподіваннями законодавців, зменшити кількість звернень громадян до Європейського Суду з прав людини. Так, згідно з офіційною статистикою станом на 31.12.2016 року в Європейському суді з прав людини перебувало на розгляді 18150 скарг громадян України, що становить 22,8 % від загальної кількості всіх скарг, що надходять до Суду! Це найбільша кількість. Для порівняння: від громадян Туреччини – 12600 (15,8 %), Угорщини – 8950 (11,2 %), Російської Федерації – 7800 (9,8 %), Румунії – 7400 (9,3 %). На жаль, ця тенденція має місце не один рік (у 2014 році – 13650 заяв проти України, що становить 19,5 % всіх заяв, які перебувають на розгляді, щодо Італії – 10100 заяв (14,4 %), Росії – 10000 (14,3 %), Туреччини – 9500 (13,6 %), Румунії – 3400 (4,9 %). Більш ретельне дослідження статистичних даних Суду дозволяє зробити висновок, що Україна є «лідером» звернень останні кілька років.

Цікаво, що за період 1998-2016 рр. щодо України ЄСПЛ було винесено 1126 рішень; з них в 1106 рішеннях було констатовано не менше одного порушення Конвенції або протоколів до неї! Причому найбільша частка виявлених порушень – 509 (46 %), стосуються права на справедливий суд.

Слід позитивно відмітити активну позицію громадян, які одразу ж з набуттям чинності змін до Конституції, почали звертатися до Конституційного Суду України з конституційними скаргами. Станом на 18 квітня 2017 року зареєстровано 87 скарг!

На жаль, всі перелічені вище переваги конституційної скарги громадянами не можуть бути відчутими через низку проблем, що стоять на шляху до реалізації цього права.

Головною перепорою є відсутність змін у Законі України «Про Конституційний Суд України». Що стосується нового закону, то два законопроекти, що були зареєстровані у Верховній Раді України відхилено та знято з розгляду.

У зв'язку з цим на своєму офіційному сайті Конституційний Суд України звернувся до громадян щодо недоцільності направлення конституційних скарг до внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України» з огляду на можливу невідповідність вимогам до конституційної скарги, які остаточно будуть визначені саме Законом України «Про Конституційний Суд України» у новій редакції. Розгляд конституційних скарг, що вже надійшли у Конституційному Суді України розпочнеться після внесення Верховною Радою України змін до означеного Закону, якими будуть визначені вимоги до конституційної скарги та процедура її розгляду.

УДК 347.9

Колодочка Ольга Євгенівна,

завідувач кабінету кафедри, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв,
аспірант Запорізького національного університету

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР

Питання правового визначення адміністративної процедури та її змісту, а також співвідношення цього поняття з такими поняттями як «адміністративний процес» є досить давньою та активною дискусією серед вчених адміністративістів, проте варто констатувати, що погляди на сутність адміністративної процедури залишаються кардинально відмінними.

Розуміння адміністративної процедури як законодавчо встановленого порядку діяльності органів публічної адміністрації зумовлено значним впливом німецької доктрини адміністративного права, де поняття адміністративна процедура й адміністративний процес чітко розділені. Так, адміністративно-процедурні норми регулюють переважно порядок прийняття адміністративних актів та укладення публічно-правових договорів публічною адміністрацією.

Розвиток національного законодавства, що регулює адміністративні процедури, відбувається, в тому числі, й через удосконалення адміністративно-процесуальних норм, оскільки ефективність адміністративних процедур залежить не тільки від встановлення та закріплення матеріальних адміністративних норм, а й від існування ефективного механізму їх реалізації. По суті, адміністративні процедури повинні виконувати стримуючу, обмежуючу роль у процесі реалізації державними органами та органами місцевого самоврядування розпорядчих повноважень.

Загалом можна відзначити що багаточисельні наукові підходи до аналізу змісту адміністративних процедур беруть свій початок у дискусії про структуру та зміст адміністративного процесу. У сучасному адміністративному праві дане поняття переважно розглядається в двох значеннях-вузькому і широкому. у вузькому значенні як діяльність уповноважених органів влади щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення та застосування заходів адміністративного примусу, також можна зустріти ще більш вужче трактування, що відносить до адміністративного процесу лише судовий аспект розгляду справи. У широкому розумінні адміністративний процес окрім адміністративно-юрисдикційного процесу складає також різноманітна управлінська діяльність щодо розгляду і розв'язання конкретних справ які виникають у сфері державного управління. Таким чином, межі функціонування адміністративного процесу, окрім власне юрисдикційної сфери, поширюються на все розмаїття управлінських (неконфліктних) справ. Проте розвиток адміністративного законодавства дає можливість визначити, що адміністративний процес можна розділити саме на адміністративне судочинство та здійснення адміністративного управління та вирішення адміністративних спорів, і у цьому випадку адміністративна процедура стає головним інструментом для здійснення цих повноважень.

Отже, Адміністративні процедури – це встановлений законодавством порядок розгляду й розв'язання органами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ із метою забезпечення прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави.

Завдяки адміністративним процедурам управлінська діяльність публічної адміністрації набуває правової форми для забезпечення чіткого

функціонування суб'єктів управління. Адміністративні процедури регулюють як внутрішні (організаційні) прояви повноважень органів публічної влади, так і зовнішні прояви повноважень цих органів (прийняття рішень щодо індивідуальних справ для реалізації прав і законних інтересів приватних осіб).

Головними ознаками, як зазначає С. Г. Братель, адміністративних процедур різні дослідники вважають те, що вони встановлені законодавством, нормативно врегульовані, встановлені нормами адміністративно-процесуального права або врегульовані адміністративно-процедурними нормами. Адміністративні процедури можуть здійснюватися суб'єктами правовідносин, органами виконавчої влади, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, органами публічної адміністрації, владними суб'єктами правовідносин публічної адміністрації. Індивідуальний характер – прийняте у справі рішення стосується конкретних фізичних або юридичних осіб, що перебувають у стосунках з органами публічної адміністрації.

На думку А. Школика теза про доцільність використання двох термінів адміністративна процедура та адміністративний процес, а також їх розмежування в контексті забезпечення функціонування публічної адміністрації та судів, відповідно, зумовлена специфікою та надзвичайною широтою правових відносин, котрі забезпечуються нормами адміністративного права. У жодній іншій галузі немає такого великого за обсягом предмета правового регулювання і настільки різних правових інститутів, що формують його зміст. Часткова неузгодженість з переважаючою у вітчизняній науці теорією держави і права позицією може з часом бути подолана з розвитком нових та удосконаленням наявних поглядів. Тим більше, що кожна, особливо базова галузь права, має право на формування власної правової доктрини, яка лише в ідеалі цілковито збігатиметься з загальною теорією.

УДК 343.985

Коновалов Володимир Васильович,
ст. викладач ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІЙ СЛІДЧОГО ПРИ ОГЛЯДІ МІСЦЯ ПОДІЇ (ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ)

Збирання доказів в кримінальному провадженні являє собою складний процес, що вимагає кропіткої кваліфікованої роботи. Методи і

засоби криміналістичної техніки застосовуються головним чином для виявлення, фіксації і вилучення доказів. Важливість огляду місця події полягає в тому, що його результати можуть істотно вплинути на хід розслідування злочину і його строки. Огляд місця події єдина слідча (розшукова) дія, яка може проводитись до внесення відомостей про вчинене правопорушення до ЄРДР і початку досудового розслідування (ч. 3 ст. 223 КПК). Сутність цього полягає в тому, що при наявності матеріальних ознак можливого злочину досудове розслідування повинно розпочатися перш за все з вивчення і закріплення слідів, речей, які можуть нести інформацію про злочин і злочинця. Вивчення обстановки місця події вимагає різносторонніх зусиль слідчого, застосування різних науково-тактичних і науково-технічних прийомів, виявлення, закріплення і вилучення слідів, речей. На основі інформації, яку несуть сліди і речові докази, не рідко з'являється можливість для розшуку злочинця по «гарячим» слідам.

Враховуючи складність і багатогранність огляду місця події, закон передбачає участь в ньому спеціалістів різних галузей наукових знань. Оскільки в огляді місця події, як правило, приймає участь група осіб (спеціаліст-криміналіст, судовий медик, спеціаліст-вибухотехнік, оперативні працівники тощо) важливе значення набуває організаційна сторона цієї слідчої дії. Взаємодія учасників огляду місця події являє собою метод розслідування, в процесі якого знаходять застосування різні тактичні прийоми надання слідчому допомоги з боку учасників огляду. Загальне керівництво процесом огляду здійснює слідчий. Він отримує інформацію від спеціалістів залучених до огляду, оперативних працівників, узагальнює і аналізує її.

Для практики огляду місця події виняткове значення мають знання психології. На їх основі ведеться спостереження, здійснюється цілеспрямоване сприйняття місця події, моделюється механізм події, характерні ознаки злочинця.

Основними елементами криміналістичного вчення про огляд місця події можна виділити наступні: 1) систему організації огляду місця події; 2) систему пошуку речових джерел доказової інформації; 3) систему моделювання по обстановці місця події механізму злочину і характерних ознак особи злочинця; 4) систему організації розшуку по «горячим» слідам на основі інформації, яка зібрана при огляді.

1. Питання організації огляду місця події пов'язані із взаємодією слідчого з черговими частинами підрозділів внутрішніх справ; порядку комплектування слідчо-оперативної групи; науково-технічного забезпечення огляду (визначення необхідності залучення відповідних спеціалістів); порядку початкових дій по прибутті на місце події, розподіл обов'язків між членами групи.

Останнім часом криміногенна обстановка в країні характеризується збільшенням числа злочинів, причому питома вага тяжких і особливо тяжких злочинів має тенденцію до зростання. Вбивства на замовлення, терористичні акти, загибель декількох людей внаслідок необережних дій винних потребує від слідчого залучати до огляду місця події спеціалістів з різних галузей знань (водолази, інженери, навігатори цивільної авіації тощо). Інколи в огляді приймають участь працівники декількох правоохоронних органів (прокуратури, СБУ, НАБУ). Це потребує від слідчого застосовувати багатоетапні огляди, коли одна і та ж площа досліджується по частинам, не в один день, з участю різних оглядових груп.

Застосування в процесі оглядів місць подій нової, інколи досить складної техніки, наприклад, по злочинам пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій, звернення за допомогою до значного числа спеціалістів і навіть окремих служб, вносить корективи в поняття організації огляду. В криміналістичній літературі недостатньо приділено увагу розробці тактичних прийомів і рекомендацій по огляду місць подій за вказаних обставин.

2. Наступним елементом змісту огляду місця події являється система пошуку речових джерел доказової інформації. Система пошуку речових джерел доказової інформації знаходиться в безпосередній залежності від задач огляду місця події. В загальному виді задачі можуть бути сформульовані наступним чином:

- вивчення обстановки місця події по системі, що є найбільш доцільною для даного випадку;
- вилучення предметів з місця події, з визначенням їх належності до події злочину;
- пошук слідів на основі спеціальних тактичних методик і застосування науково-технічних засобів;
- фіксація виявленої в процесі огляду інформації;
- моделювання механізму злочину і окремих ознак, що характеризують злочинця по встановленій під час огляду інформації;
- визначення основної, базової інформації для організації пошуку злочинця по «горячим» слідам;
- попереднє узагальнення виявленої інформації для висунення слідчих і розшукових версій.

Вирішення вказаних задач можливе лише на основі цілеспрямованого, вибіркового сприйняття слідчим обстановки місця події; аналізу фактів і явищ, які він спостерігає; використання моделювання як метода мислення, що дозволяє відтворити за допомогою творчої уяви механізму злочину, характерних ознак злочинця, висувати версії спираю-

чись при цьому на сліди, речові докази та інші фактичні дані. Робота слідчого на місці події представляє собою різновид пізнавальної діяльності, якій притаманні всі ступені пізнання – «від живого спостереження до абстрактного мислення».

Із числа речових джерел доказової інформації, що виникли в результаті злочину, найбільш цінним являються сліди, які залишив злочинець. Саме закладена в них інформація дає можливість моделювати механізм злочину. З'ясування механізму злочину ускладнено без врахування, зокрема, слідів потерпілого. Не менш важливо виключити сліди, що виникли не у зв'язку з подією злочину.

Паралельно зі слідами інформаційне значення можуть мати і речі, особливо такі, що вірогідніше за все належать злочинцю. Відносність речей до події злочину визначається на основі логічних узагальнень слідчого і спеціалістів, допомогою яких він користується.

3. Система відтворення механізму злочину і окремих характеристик злочинця може бути ефективною коли виявлена значна кількість джерел речової інформації. Слідчий на основі осмислення того, що спостерігає на місці події моделює подію злочину. Під моделюванням механізму злочину на основі інформації, отриманої в результаті огляду, треба розуміти мислене відтворення дій, вчинених злочинцем, а інколи і потерпілим, на території, яка оглядається. Моделювання події злочину і характерних ознак злочинця неможливе у відриві від пошуку речових джерел доказової інформації. Процеси пошуку слідів не можна відокремлювати від мислених процесів моделювання механізму злочину і конструювання версій.

Моделювання механізму злочину і характерних ознак злочинця складають єдиний психологічний процес, який спирається на одні і ті ж речові джерела доказової інформації. З моделюванням механізму злочину безпосередньо пов'язані виявлення і тлумачення негативних обставин, які відносяться до обстановки місця події. Якщо мислене моделювання механізму злочину невіддільне від процесу з'ясування закономірностей виникнення і утворення речових джерел доказової інформації, то відшукання негативних обставин розраховано на виявлення в обстановці місця події таких слідів і явищ, поява яких є незакономірною, неприродною. До негативних обставин на місці події відносяться такі сліди і явища, які за логікою речей повинні бути в наявності, але відсутні, і, навпаки, спостерігаються такі явища, наявність яких протирічить звичайному перебігу дійсності.

З точки зору психології слідчого, у якого під час огляду виникло припущення про наявність інсценування, то йому доводиться моделювати як психологію злочинця і доцільність вчинення ним тих чи інших

дій, сліди яких спостерігаються, так і психологію особи, яка імітувала несправжні сліди, мотиви його дій.

4. Система організації розшуку злочинця по «горячим» слідам на основі інформації, зібраної при огляді місця події, являється важливим елементом теорії і практики огляду місця події.

Оперативно-розшукові заходи є складовою частиною роботи слідчого на місці події. З цією метою в слідчо-оперативну групу входять співробітники оперативних підрозділів правоохоронного органу.

Система організації розшуку злочинця включає: 1) використання всіх можливостей для безвідкладного розшуку злочинця по «горячим» слідам; 2) збирання орієнтуючої інформації; 3) перевірку інформації, що надходить, по криміналістичним облікам.

Використання мобільних патрульних нарядів для здійснення заходів, пов'язаних з оглядом місця події, може значно підвищити ефективність розшуку по «горячим» слідам.

Збирання орієнтуючої інформації оперативними методами паралельно з проведенням огляду місця події може суттєво розширити знання слідчого про походження на місці події тих чи інших слідів, явищ, речей. Орієнтуюча інформація може стати відправною для організації розшуку по «горячим» слідам чи його активізації.

Нерозривний зв'язок огляду місця події з розшуком по «горячим» слідам на основі інформації, що стала відомою в процесі огляду, являється важливою умовою ефективності цієї слідчої (розшукової) дії.

УДК 342.9

Кравченко Інна Анатоліївна,
канд. юрид. наук, ст. викладач кафедри,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ»

Важливим на шляху до створення економічно та соціально процвітаючої держави є впровадження адміністративно-правової реформи, яка реалізується ефективним механізмом адміністративно-правового регулювання. Тому на сьогодні необхідно з'ясувати суть такого механізму для вдалого оперування ним в досягненні стратегічних завдань, які стоять перед Україною.

У юридичній літературі поняття «механізм» розглядається з різних точок зору: «соціальний механізм», «механізм правотворчості», «ме-

ханізм дії права», «механізм впливу на суспільні відносини», «механізм правового регулювання», «механізм правового управління», «механізм реалізації правових норм» тощо.

Вперше Александров М. Г. запропонував ідею про зв'язок усіх правових засобів в єдиному механізмі і визначив механізм правового регулювання як комплекс правових засобів, за допомогою яких відбувається регулювання суспільних відносин.

На думку Алексеева С. С., в якості механізму правового регулювання в теорії права треба розуміти систему юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється саме правове регулювання. Ця правова категорія дозволяє систематизувати юридичні засоби впливу на відносини та знайти призначення певного юридичного засобу у різних сферах правовідносин.

Однак В. М. Горшенев визначає, що механізм правового регулювання – це органічна сукупність усіх юридичних форм і способів, за допомогою яких здійснюється переведення нормативності права в упорядкування суспільних відносин. А саме правове регулювання трактує як процес, представлений декількома стадіями, де задіяні спеціальні правові засоби, які в своїй сукупності формують механізм правового регулювання.

Абрамова А. О. стверджує, що механізм правового регулювання можна розглядати в якості комплексного процесуального явища, логічно послідовного та нормативно організованого, метою якого є ефективна реалізація юридичних норм за допомогою адекватних правових засобів.

Зрозуміло, що єдиного підходу до тлумачення змісту механізму правового регулювання в юридичній літературі немає, але позиції різних вчених про механізм правового регулювання об'єднує те, що всі розуміють його як певну систему правових засобів, які упорядковують суспільні відносини в будь-якій сфері.

Для того, щоб визначити який зміст категорії «механізм адміністративно-правового регулювання» слід звернутись до тлумачення в юридичній літературі такого багатогранного правового явища як адміністративно-правове регулювання.

В юридичній науковій та навчальній літературі термін «регулювання» трактується як упорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність до чогось (з чимось).

Галунько В. В. та Єщук О. М. досліджуючи поняття і зміст адміністративно-правового регулювання визначають останнє як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення прав, свобод та публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства і держави.

Шопіна І. М. розглядає адміністративно-правове регулювання як адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою комплексу адміністративно-правових засобів та інших правових явищ, які у сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання.

В свою чергу, заслуговує на увагу позиція Теремецького В. І., що адміністративно-правове регулювання, як кожна соціальна категорія, має відповідні ознаки, що вирізняють його з-поміж інших видів регулювання. Він переконує, що адміністративно-правове регулювання становить собою: а) дію (вплив) держави на суспільні відносини, що виникають між їх суб'єктами; б) здійснюється за допомогою відповідних правових засобів, сукупність яких утворює механізм адміністративно-правового регулювання; в) має на меті упорядкування державно-владних відносин; г) встановлює юридичні права та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, що упорядковуються.

Щодо механізму адміністративно-правового регулювання, то більшість науковців визначає його як – засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод та публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства і держави.

На підставі проведеного дослідження не викликає сумніву той факт, що механізм адміністративно-правового регулювання знаходиться в основі сфери управління та покликаний упорядковувати суспільні відносини між керуючою та керованою сторонами відповідними правовими засобами. Тому слід звести розуміння механізму адміністративно-правового регулювання як системи адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється упорядкування суспільних відносин у сфері державного управління.

УДК 347.254

Мамчур Людмила Володимирівна,
канд. юрид. наук, доцент,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ТЕМПОРАЛЬНІ ЧИННИКИ ВТРАТИ ОСОБОЮ ПРАВА НА ЖИТЛО В УКРАЇНІ

Право на житло поєднує у собі як публічний аспект права на повагу до житла (ст. 30 Конституції України), так і приватно-правовий аспект

(ст. 47 Конституції). Позиція держави щодо надання гарантій недоторканності права особи на житло, насамперед полягає у прямій вказівці ст. 47, що ніхто не може бути позбавлений житла інакше, ніж **на підставі закону за рішенням суду**.

З прийняттям Цивільного кодексу України 2004 року відбулося нормативне закріплення нової концепції цивільного права на житло і варіантів його реалізації. В контексті цих змін, перелік підстав для втрати особою права на займане нею житло теж зазнав значної ревізії, а самі підстави передбачені тепер нормами не лише Житлового кодексу Української РСР, але і Цивільного кодексу України.

Аналіз чинних підстав демонструє, що в цілому ряді випадків особливе значення для юридичного обґрунтування втрати права на житло має темпоральний чинник у вигляді впливу строків, тривалість яких імперативно вказана нормою кодексу, пов'язаних із певною дією або, частіше, бездіяльністю уповноваженої сторони. Поряд із тим, законом встановлена різна тривалість строків залежно від правового титулу, який є підставою існування права особи на житло в кожному конкретному випадку, а саме від того, чи виникло право на це житло у особи як у власника, чи як у орендаря, чи як у наймача, чи йдеться про особу, що є членом сім'ї власника, наймача чи такоу, що проживає разом із орендарем житла.

На необхідність правильної кваліфікації приналежності спірних відносин до житлових чи цивільних (або речових, або зобов'язальних) при розгляді спорів щодо права особи на житло та застосування відповідного законодавства уже неодноразово звертав увагу суддів Верховний суд України, що в черговий раз демонструє практичну значимість і потребу відповідних теоретичних напрацювань.

Власник житла може втратити право на житло на підставі ст. 344 ЦК України, якщо інша особа в порядку набувальної давності підтвердить своє право, визнавши його у суді та здійснить державну реєстрацію свого права, а саме: а) якщо інша особа добросовісно заволодіє і відкрито, безперервно здійснюватиме це володіння житловим приміщенням протягом **10 років**, по спливу цього строку; та б) якщо інша особа заволодіє житловим приміщенням за договором, і вимога про повернення жилого приміщення не була пред'явлена після закінчення строку договору – через **15 років** після спливу строку позовної давності (для договорів оренди житла такий строк складає **3 роки**). Обов'язковою умовою є відсутність жодного інтересу титульного власника щодо юридичної долі належного йому нерухомого майна протягом тривалого часу.

Оскільки вплив строку договору оренди житла істотно впливає на майнові інтереси його власника, то на практиці, на нашу думку, немо-

жливо уявити ситуацію, коли б власник міг домагатися збільшення часового проміжку для захисту своїх прав власності на житло і оспоровувати правомірність застосування правила ч. 2 ст. 344 ЦК України як підстави для втрати прав на житло по спливу 18 років після завершення дії договору.

Члени сім'ї власника, за якими закон закріплює сервітут у вигляді права на використання житла власника, можуть втратити це право на підставі ст.405 ЦК: «у разі відсутності члена сім'ї без поважних причин **понад один рік**, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом», тобто якщо сама особа не використовує наданий їй законом сервітут.

Слід мати на увазі, що сервітут поширюється лише на дійсних членів сім'ї, а тому строк в один рік не буде застосовуватися до колишнього подружжя власника або його сина, дочки, що створили власну сім'ю. Списку причин, що можуть вважатися поважними в цьому випадку, ЦК України не містить, тому щоразу при розгляді спору суд зобов'язаний оцінити подані відповідачем докази поважності причини з урахуванням усіх обставин справи, і вирішує це питання на розсуд суду.

Орендар (наймач у договорі оренди житла, що належить до приватного житлового фонду) може втратити право на користування житлом за рішенням суду з ініціативи наймодавця, у випадку, якщо сам орендар не вніс плату за договором оренди **за 6 місяців** або більш як два рази при короткостроковому наймі (ст. 825 ЦК). На практиці, якщо при розгляді справи про розірвання договору найму житла наймач внесе відповідну плату, суд може відмовити в позові, враховуючи поважні причини виникнення заборгованості щодо оплати житла.

Цивільний кодекс України у ст. 816 визначає поняття та права **осіб, які постійно проживають разом з наймачем** у орендованому житлі. На відміну від раніше розглянутого випадку, коли особа проживає у квартирі власника як дійсний член її сім'ї, у відносинах, що впливають з договору найму (оренди) житла приналежність співмешканців наймача до членів його сім'ї юридично не важлива; особою в розумінні ст.816 ЦК може бути будь-яка фізична особа, в тому числі і неповнолітні та недієздатні особи.

Оскільки вони повинні бути вказані у договорі та набувають рівних із наймачем прав і обов'язків щодо користування житлом, то фактично стають повноцінними учасниками договору, і **на них поширюються наслідки несплати наймачем орендної плати**. Закон не містить прямої вказівки на те, чи вправі особи, що проживають з наймачем, сплатити цю плату самостійно, погасивши заборгованість, але, на нашу думку, слід допускати цю можливість для повнолітніх та тих неповно-

літніх осіб, старших від 14 років, що мають самостійний заробіток, використовуючи за аналогією положення ст. 816 ч. 3: «Якщо наймачами житла є кілька осіб, їхні обов'язки за договором найму житла є солідарними» і вважати таку ситуацію належним виконанням договору, оскільки таким чином права і наймодавця, і осіб, які постійно проживають із наймачем, що впливають із їх цивільних інтересів в рамках договору найму житла, повною мірою будуть застережені.

Строковість договору найму житла, що належить до приватного житлового фонду, означає безумовний обов'язок наймача і осіб, що з ним проживають, звільнити займане приміщення після закінчення строку дії договору.

Особа-наймач або член сім'ї наймача жилого приміщення, що належить до державного/комунального житлового фонду, отримує відповідне жите приміщення у користування безстроково, укладаючи договір найму після отримання ордера, виданого на підставі рішення компетентних органів.

Особа-наймач або член сім'ї наймача в якості додаткової гарантії права на житло отримує право тимчасової відсутності у займаному нею приміщенні. Так, лише за заявою інших заінтересованих осіб (наймача, членів сім'ї, що проживають в спірному приміщенні, особи, яка отримали броню або наймодавця відповідно) в судовому порядку особа може бути визнана такою, що втратила право на користування жилим приміщенням, якщо вона була відсутньою у цьому приміщенні **понад 6 місяців** без поважних причин (ст. 71 Житлового кодексу УРСР).

Житлові права фізичної особи захищаються в ЖК УРСР шляхом встановлення переліку **поважних причин**, за яких жите приміщення зберігається за особою **на весь період відсутності цієї особи** (ч. 3 п. 1–7 ст. 71 ЖК), а з моменту вичерпання поважної причини – **ще 6 місяців**. Перелік причин зазнавав неодноразових уточнень порівняно із первісним текстом ЖК радянської доби і сьогодні виглядає цілком сучасним; норма ст.71 наголошує на можливості додаткового встановлення поважних причин у законодавстві України.

Розглядаючи спір, суд зобов'язаний з'ясовувати причини відсутності особи у жилому приміщенні та надавати оцінку з приводу їх важливості. На практиці до поважних причин відсутності відповідача в спірному жилому приміщенні суди також відносять проживання відповідача у осіб, які потребують догляду, неможливість проживання внаслідок неправомірної поведінки інших членів сім'ї. Події останніх кількох років на сході України і в АР Крим, поява значної кількості внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) актуалізує питання захисту їх житлових прав. В зв'язку із цим, слід навести положення Резолюція

ПАРС 1708 (2010) «Вирішення питань, що стосуються майна біженців та переміщених осіб», у якій сказано:

«10.5. гарантувати, що причина відсутності у власному житлі носіїв права на проживання в ньому або його оренду, які були вимушені покинути своє житло, буде вважатися поважною аж до відновлення безпечних і достойних умов для повернення;» (переклад з рос. – наш).

Очевидно, що саме ця правова позиція має бути взята вітчизняним законодавцем за основу для уточнення існуючих у чинному законодавстві України переліків поважних підстав, що істотно впливають на збереження за особою права на жиле приміщення незалежно від його правового титулу. Виникає необхідність вносити відповідні зміни вже зараз для створення гарантій реалізації прийнятих комісією з прав людини Економічної та Соціальної Ради ООН Принципів з питань реституції житла та майна біженців і переміщених осіб (принципів Пінейру), і насамперед – права таких осіб на добровільне повернення в умовах безпеки і поваги до гідності всіх біженців і переміщених осіб, при наявності їх усвідомленого поінформованого вільного вибору (п. 10 Принципів), і відповідного обов'язку держави з надання інформаційної підтримки, реальної можливості до реалізації цього права, всестороннього сприяння навіть незалежно від можливого державного правонаступництва.

УДК 347.9(091)(477)

Турчак Ірина Олександрівна,

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри

Бзова Адріана,

студентка III курсу юридичного факультету,

Івано-Франківського університету права

імені Короля Данила Галицького, м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ДОБРОВІЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що перевага медичного страхування полягає в його прогнозованості. Кожен громадянин вкладає невеликі суми коштів у медичну страховку для того, щоб бути впевненим, що при хворобі всі, або переважна більшість, медичних витрат будуть оплачені.

Медичне страхування – тип страхування від ризику витрат, пов'язаних із отриманням медичної допомоги. У більшості країн є

формою соціального захисту інтересів населення в системі охорони здоров'я. Медичне страхування дозволяє гарантувати громадянину безкоштовне надання певного обсягу медичних послуг, при виникненні страхового випадку (порушення здоров'я), за наявності договору зі страховою медичною організацією (страховиком). Забезпечує право громадян які працюють, і членів їхніх сімей на кваліфіковане медичне обслуговування та матеріальне забезпечення, у випадку захворювання та в інших випадках.

Метою медичного страхування є:

- захист здоров'я і працездатності співробітників підприємства;
- зниження фінансових проблем роботодавця і співробітників, пов'язаних з організацією і наданням медичної допомоги;
- скорочення кількості днів непрацездатності співробітників за рахунок надання якісної медичної допомоги і контролю над процесом одужання;
- додатковий стимул для співробітників до збереження робочого місця і підвищення якості роботи.

Перші форми медичного страхування виникли в кінці XIX століття в Англії та Німеччині, де утворилися перші лікарняні каси. Ці каси утворювалися із внесків роботодавців та робітників, керували ними, відповідно, представники адміністрації підприємства і профспілки. Каси надавали своїм членам грошову допомогу (часткове відшкодування трудового доходу, не отриманого під час хвороби), пенсію сім'ї (у разі смерті робітника), компенсації породіллям, вартість медичних та лікарських послуг.

Медичне страхування можуть проводити в обов'язковій та добровільній формах.

Основною ціллю обов'язкового медичного страхування є капіталізація страхових внесків і надання за рахунок акумульованих коштів медичної допомоги всім категоріям громадян на законодавчо встановлених умовах та в гарантованих обсягах. Воно є найважливішим елементом системи соціального захисту населення в частині охорони здоров'я. Механізм обов'язкового медичного страхування в Україні на сьогодні законодавчо не врегульований.

Добровільне медичне страхування є доповненням до обов'язкового. У рамках добровільного медичного страхування передбачається оплата медичних послуг понад програму обов'язкового медичного страхування. Добровільне медичне страхування має на меті забезпечити страхувальникові (застрахованому) гарантії повної або часткової компенсації страховиком додаткових витрат, пов'язаних із зверненням до медичної установи за послугою, яка надається згідно з програмою добровільного медичного страхування.

Добровільне медичне страхування є важливим ринковим компонентом та ефективним доповненням до системи соціального забезпечення, в тому числі обов'язкового загальнодержавного медичного страхування. У цьому виді страхування застосовується принцип страхової солідарності, який визначається тим, що застрахована особа отримує ті види медичної допомоги та у тих розмірах, за які було сплачено страховий платіж, оскільки програми добровільного медичного страхування можуть обиратися за бажанням страхувальника, та реалізують потреби кожного окремого громадянина.

На сьогоднішній день добровільне медичне страхування дозволяє істотно знизити витрати (економічні, часові, ресурсні) на медичну допомогу. Наявність поліса добровільного медичного страхування дає можливість одержати кваліфіковану медичну допомогу, сучасну діагностику, якісні медикаменти.

Добровільне медичне страхування, як договір, має свої особливості. Предметом договору є зобов'язання страховика у разі настання страхового випадку здійснити виплату страхової суми (або її частини) страхувальнику (застрахованому) на оплату вартості медичної допомоги (медичних послуг) певного переліку та якості в обсязі обраної страхувальником програми медичного страхування. Ці виплати здійснюються страховиком незалежно від суми, яку має отримати застрахована особа за державним соціальним страхуванням, соціальним забезпеченням, сум за договорами добровільного медичного страхування, укладеними з іншими страховиками, а також суми, що має бути сплачена як відшкодування заподіяної їй шкоди з боку третіх осіб згідно цивільного законодавства України. Одержувачем страхової виплати може бути не тільки застрахована особа, а й лікувальний заклад або асістанська компанія, яка забезпечує отримання допомоги (медичних послуг). Договори мають трьохсторонній, а подекуди багатосторонній характер. Територія дії даного договору не обмежується місцезнаходженням страховика.

Тобто, ми бачимо велику кількість переваг такого страхування, проте, якщо глянути на ринок медичного страхування в Україні, можна помітити, що медичне страхування досі не стало затребуваною послугою. Позитивні тенденції є, але вони незначні в порівнянні з потенціалом і реальними можливостями цього ринку. У 2008 р. вітчизняні страхові компанії майже 90 % договорів медичного страхування уклали з корпоративними клієнтами. Пересічний споживач не зацікавлений у придбанні страхового полюсу, що пов'язано з відсутністю у більшості клінік сучасного обладнання для діагностики та лікування, складнощами з медичними препаратами та катастрофічною нестачею кваліфікованих

лікарів. Послуги приватних лікарень, які мають сучасної технологічної та матеріальною базою, занадто дорогі, що теж відлякує людей.

Отже, добровільне медичне страхування – один з видів особистого страхування, який забезпечує можливість повної або часткової виплати коштів за надання медичних і медико-профілактичних послуг застрахованим особам у разі розладів здоров'я відповідно до умов укладеного договору та правил страхування. Добровільне медичне страхування за своїм призначенням є формою захисту інтересів громадян у разі втрати ними здоров'я з будь-якої причини. Воно пов'язане з компенсацією громадянам витрат, зумовлених оплатою медичної допомоги, та інших витрат, пов'язаних із підтримкою здоров'я. Даний вид страхування є дуже зручним та виправдовує себе. Для громадян іноземних держав, добровільне медичне страхування є річчю, яка робиться в порядку денному і на ньому не акцентують такої пильної уваги, як в Україні.

УДК 341.9

Турчак Ірина Олександрівна

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри

Палійчук Іванна Василівна,

студентка IV курсу юридичного факультету,

Івано-Франківського університету права

імені Короля Данила Галицького, м. Івано-Франківськ

ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Сучасність характеризується становленням підгалузей міжнародного права прикладом якої може слугувати міжнародне майнове право. Право власності яке є центральним у системі речових прав виходить за рамки регулювання внутрішньодержавним правом і закріплюється на міжнародному рівні. Підкреслимо що право власності є складним комплексом публічно-правовим і приватноправовим інститутом одночасно. У більшості праць авторів право власності розглядається з точки зору приватного права через призму категорій цивілістики тоді як публічно-правові аспекти даного права не розглядаються.

Питання які стосуються регулювання і захисту права власності іноземних фізичних та юридичних осіб міжнародна практика і доктрина відносили довгий час до внутрішньої компетенції держав. Норми між-

народного права виступали у ролі додаткового регулятора який використовувався у контексті прав гарантованих іноземним власникам для захисту від націоналізації експропріації та інших форм обмеження прав іноземної власності при виникненні колізій з нормами національного права. Так австрійський юрист А. Фердросс відзначає: Все що приписує міжнародне право у цьому контексті – це те що держава не повинна порушувати приватні права іноземців». Міжнародному праву відводилася доволі незначна роль у регулюванні цієї галузі. Загальні принципи в першу чергу стосувалися питань відшкодування збитків іноземним особам, які були спричинені у результаті дій примусового характеру.

Інститут права власності отримує закріплення у міжнародно-правових актах вийшовши за межі національних кордонів. Починається вироблення єдиних міжнародних стандартів у галузі права власності спостерігається зближення національних правових систем уніфікація режиму права власності, що призводить до утворення загального простору з єдиним правовими цінностями та засобами для їхнього захисту. У цьому контексті право власності виступає як одне з природних прав людини.

В документах по правах людини можна спостерігати загальні тенденції щодо визнання права власності як основного права людини. Так, вперше право власності отримує закріплення у ст. Загальної декларації прав людини «Кожна людина має право володіти майном як одноособово так разом з іншими. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна. Як бачимо зміст статті носить дуже загальний характер, який немає самого визначення поняття власності.

Окремі норми щодо захисту права власності знайшли своє відображення в нормах міжнародного гуманітарного права. Згідно ст. Женевської конвенції. Про захист цивільного населення під час війни забороняється знищення рухомого та нерухомого майна, що є індивідуальною або колективною власністю за умови це не являється абсолютно необхідним для воєнних операцій. Статті Конвенції про права біженців та Конвенція про статус апатридів вказують на те що біженцям і апатридам надається рівні можливості і більш сприятливе положення ніж те, яким користуються іноземці щодо набуття рухомого та нерухомого майна. Статті обох конвенцій прирівнюють біженців та апатридів до громадян країни перебування у відношенні захисту їхніх авторських та промислових прав .

Стаття Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації зазначає, що держави-учасниці конвенції зобов'язуються заборонити та ліквідувати расову дискримінацію по відношенню щодо здійс-

нення наступних прав: право на володіння майном як одноособово так і разом з іншими. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей передбачає: трудящий мігрант та член його або її сім'ї не можуть бути свавільно позбавлені власності якою вони володіють індивідуально або сумісно з іншими особами.

Право людини володіти майном проголошено також у ряді декларацій ООН. Наприклад: Декларації про права інвалідів зазначає, що інваліди повинні мати можливість користуватися кваліфікованою юридичною допомогою, коли така допомога є необхідною для захисту їхньої особистості та майна. Декларації соціального прогресу та розвитку проголошує, що соціальний прогрес і розвиток потребує участі усіх членів суспільства у продуктивній та суспільно корисній праці і встановлення у відповідності з правами людини і основними свободами, а також у відповідності з принципами справедливості і соціальної функції власності.

Власність є матеріальною основою суспільного розвитку. Як науковий термін вона вживається у двох аспектах: в економічному і юридичному. В економічному аспекті – це присвоєння матеріальних благ, сутність якого полягає в належності наявних засобів виробництва й одержаних продуктів праці державі, територіальним громадам та окремим колективам чи індивідам. Належність (присвоєння) у цьому разі означає ставлення суб'єкта присвоєння до певних матеріальних благ як до своїх і відповідно ставлення до них усіх інших осіб – як до чужих. Це матеріально речовий аспект процесу присвоєння, який характеризує ставлення людей до речі.

У кожній державі центральним правовим інститутом є інститут права власності. Праву власності належить головне місце у системі речових прав. У свою чергу, речове право – це найбільш об'ємний і важливий правовий інститут у всіх правових системах світу. Йому присвячено відповідні розділи цивільних кодексів, спеціальні закони країн.

Європейське інтеграційне право і правові приписи європейської системи захисту прав людини створюють найбільш динамічну наднаціональну правову систему у рамках якої створюються найбільш передові стандарти нормативного регулювання і захисту права власності. Відзначимо, що еволюція права власності у західних країнах відбувається у єдиному напрямку тим не менш до сьогодення не вирішена задача уніфікації.

Інститут права власності вийшов за межі регулювання національним правом і отримав своє закріплення на міжнародному рівні. Право власності у розвинутих країнах еволюціонує в єдиному напрямку тим не менш завдання уніфікації ще не вирішено і навряд можна прогнозу-

вати його швидке вирішення адже навіть при зближенні цивільно-правового законодавства європейських країн культурно-правові традиції окремих країн у значній мірі відобразилися у нормативному регулюванні як визначення та встановлення змісту права власності так і визнання інших обмежених речових прав на нерухомість. Ця галузь законодавства є однією з найбільш консервативних у цивільному праві. Міжнародно-правові акти які регулюють захист власності мають безпосередній вплив на розвиток національного законодавства у сфері майнових відносин яке потрібно приводити у відповідність з міжнародними стандартами. Інститут права власності у міжнародному праві характеризується тим, що передбачені широкі повноваження у власників, а на держави покладено обов'язок по охороні і захисту об'єктів іноземної власності. Обмеження прав і свобод встановлюється державами на основі внутрішньодержавних актів самостійно, однак нормами міжнародного права регламентуються межі і порядок обмеження права при проведенні будь-яких форм обмежень права власності держави повинні дотримуватися основних принципів міжнародного права.

УДК 347.9(091)(477)

Турчак Ірина Олександрівна,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
Спасюк Соломія,
студентка III курсу юридичного факультету,
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького, м. Івано-Франківськ

СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ПЛАСТИЧНОЇ ХІРУРГІЇ

Практично в кожній галузі здійснення професійної діяльності наявний потенційний ризик заподіяння шкоди життю чи здоров'ю особи внаслідок помилки чи недбалості. У зв'язку з цим актуальною є така форма охорони майнових й особистих інтересів особи як страхування професійної відповідальності.

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами

страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

В Україні страхування професійної відповідальності відповідно до Закону України «Про страхування», передбачено проводити в обов'язковій формі, але тільки за переліком професій, визначених Кабінетом Міністрів України.

Що стосується страхування відповідальності медичних працівників у сфері пластичної хірургії, то воно відсутнє у даному переліку і здійснюється на добровільних засадах.

Це зумовлено тим, що законодавство України майже не регулює сферу пластичної хірургії і їй приділяється мало уваги. Відсутній закон про пластичну хірургію, який би встановлював загальні вимоги до естетичного хірурга. Тому цією діяльністю займаються хірурги різних спеціальностей – загальні хірурги, онкохірурги, щелепно-лицьові хірурги та інші.

У зв'язку з цим, для того, щоб охарактеризувати договір про страхування професійної відповідальності пластичних хірургів, слід відштовхуватися від загальних положень Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) про страхування та Закону України «Про страхування».

Відповідно до ст. 982 ЦК України істотними умовами договору страхування є предмет договору страхування, страховий випадок, розмір грошової суми, в межах якої страховик зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (страхова сума), розмір страхового платежу і строки його сплати, строк договору та інші умови, визначені актами цивільного законодавства.

Предметом договору про страхування професійної відповідальності пластичних хірургів є майнові інтереси страхувальника, що пов'язані з його відповідальністю за відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю третіх осіб, внаслідок професійних помилок у зв'язку із здійсненням професійної діяльності.

Цей договір є двостороннім, оскільки права та обов'язки набувають обидва контрагенти – страховик і страхувальник.

Так, страхувальниками є суб'єкти господарювання, заклади охорони здоров'я що здійснюють господарську діяльність з медичної практики в сфері пластичної хірургії (юридичні та фізичні особи).

Страховиками в цьому випадку є юридичні особи – резиденти України, які одержали в установленому порядку ліцензію на проведення обов'язкового страхування професійної відповідальності.

Вигодонабувачами в даному договорі є фізичні особи, життю та здоров'ю яких заподіяна шкода внаслідок професійних помилок у зв'язку із здійсненням професійної діяльності страхувальника.

Договір про страхування професійної відповідальності пластичних хірургів є реальним і вважається укладеним з моменту внесення першого страхового платежу страхувальником.

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування.

Найбільший попит на послуги страхування професійної відповідальності медиків з'явився в 60-і роки, і особливо в США, коли склалася парадоксальна ситуація в медицині: лікарі не бралися за складні операції, побоюючись ускладнень і помилок, за якими слідували претензії від пацієнтів як за шкоду, завдану життю і здоров'ю, так і за моральну шкоду. Причому розміри пропонуваних претензій зростали з кожним роком. Попит породив пропозицію, і страхові компанії почали активно пропонувати цей продукт на страховому ринку.

В Україні цей вид страхування починає тільки зароджуватись і не користується особливою популярністю. Вважаємо, що таке страхування має бути врегульоване на законодавчому рівні, оскільки надає можливість постраждалому пацієнтові отримати матеріальне відшкодування за збиток здоров'ю у разі дефекту надання медичної послуги.

УДК 346.3

Січко Дмитро Сергійович,

канд. юрид. наук, доцент
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ПІДСТАВ ВИКЛЮЧЕННЯ УЧАСНИКА ТОВ

Товариство з обмеженою відповідальністю є одним з найпоширеніших видів організаційно-правових форм юридичних осіб в Україні. Як наслідок корпоративні спори, які виникають саме при даній формі управління і організації юридичної особи є одними з найбільш поширених в правозастосовній та судовій практиці.

Одним з актуальних питань корпоративних спорів є виключення учасника ТОВ. Виключення учасника необхідно розглядати як форму корпоративної відповідальності учасника перед товариством, яка за своєю правовою сутністю є дією товариства, спрямованою на одностороннє припинення корпоративних правовідносин за невиконання учасником корпоративних обов'язків.

Відповідно до позиції ч. 3 ст. 100 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України), учасник товариства у випадках та в порядку, встановлених законом, може бути виключений з товариства.

Підстави для реалізації можливості виключення учасника зі складу учасників зазначені в Законі України «Про господарські товариства» (далі – Закон). Згідно ст. 64 Закону, учасника товариства з обмеженою відповідальністю, який систематично не виконує або неналежним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства. При цьому цей учасник (його представник) у голосуванні участі не бере.

Таким чином з урахуванням статті 64 Закону «Про господарські товариства» можна виділити підстави для виключення учасника:

1. Систематичне невиконання учасником своїх обов'язків перед товариством.

2. Виконання своїх обов'язків неналежним чином.

3. Перешкоджання своїми діями досягненню цілей товариства.

Розглядаючи питання невиконання або неналежного виконання учасником своїх обов'язків можна виділити три аспекти цього правопорушення: 1) необхідність розуміння обов'язків, які є підставою виключення; 2) розуміння змісту процесу невиконання або неналежного виконання; 3) питання систематичності.

Обов'язки учасника товариства визначаються статтею 11 Закону України «Про господарські товариства». До них відносяться: 1) дотримання установчих документів товариства і виконання рішень загальних зборів учасників та інших органів управління; 2) виконання своїх обов'язків перед товариством, внесення; 3) нерозголошення комерційної таємниці і конфіденційної інформації про діяльність ТОВ; 4) виконання інших обов'язків (якщо це передбачено Законом, іншим законодавством України або установчими документами).

Майже ідентичні обов'язки учасників товариства зазначені і у ст. 117 Цивільного кодексу України.

Таким чином, поняття обов'язків, яке застосовується у статті 64 Закону слід тлумачити у вузькому значенні. До обов'язків, за невиконання яких учасника може бути виключено з товариства, слід віднести виключно ті, які безпосередньо пов'язані з участю в товаристві і впливають з корпоративних правовідносин. Це дає можливість розмежувати корпоративні порушення від інших суміжних, які також можуть бути покладені на учасника товариства. Зокрема, за умови зайняття учасником товариства будь-яких посад в структурі ТОВ (на-

приклад, посади директора), у даного учасника виникає ряд обов'язків, які регламентуються саме нормами КЗпП і їх порушення буде мати наслідком дисциплінарну відповідальність, і жодним чином не корпоративну, в формі виключення зі складу товариства.

Окремим важливим моментом є розуміння такого елементу управління ТОВ як участь в загальних зборах.

Спірність даного питання викликано неоднозначністю трактування не участі в управлінні як підстави виключення зі складу учасників ТОВ. Зокрема, як зазначено в листах Держкомпідприємництва від 22.02.2008 р. № 1510 і від 26.12.2007 р. № 9706, невиконанням обов'язків учасника ТОВ є також ухилення від участі у зборах учасників і/або не підписання нової редакції статуту або змін до нього. Разом з тим, відповідно до статті 10 Закону, участь в управлінні через загальні збори є правом, а не обов'язком учасника, тому не прийняття участі в зборах учасників товариства з будь-яких причин не може бути кваліфіковано як невиконання обов'язків його учасником.

Дана висновок також підтверджується і в дослідженні зокрема і І. Лавріненко та позиціями судової практики (постанови ВГСУ від 25.03.2015 у справі № 916/3133/14 та від 24.06.2014 у справі № 914/3834/13).

Що стосується питання належності/неналежності виконання, то відповідно до ст. 610 ЦК України, невиконанням зобов'язання вважається не вчинення дій, які зумовлені змістом зобов'язання. Зокрема належним виконанням вважається виконання: 1) щодо належного предмета зобов'язання; 2) належною стороною; 3) у встановлений строк; 4) у належному місці. Порушення даних засад дає підстави вважати виконання учасника свого обов'язку неналежним.

Отже, визначивши підстави виключення, Закон України «Про господарські товариства» не дає відповідь на питання ознаки систематичності невиконання обов'язків учасником товариства.

В цьому ракурсі важлива офіційна позиція Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (лист від 12.05.2003 р. № 2859), відповідно до якої невиконання чи неналежне виконання учасником товариства обов'язків, передбачених ст. 11 Закону України «Про господарські товариства» та (або) статутом, учинене (допущене) учасником товариства три чи більше разів, може бути підставою для виключення його зі складу учасників товариства.

Подібне розуміння систематичності не є уніфікованим в різних галузях права. Зокрема, що стосується кримінально-правового регулювання то трикратність як ознака систематичності зазначається в пункті 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 25.04.2003 р. № 3

«Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» (але за умови вчинення правопорушення протягом одного календарного року). А в трудовому та житловому праві при визначенні системності може бути застосована ознака двократності (Постанова Пленуму ВСУ від 12.04.1985 р. № 2; Постанова Пленуму ВСУ від 06.11.1992 р. № 9).

Якщо законодавство акцентує увагу саме на формальність підходу до встановлення факту корпоративного правопорушення, то судова практика наголошує на змістовній характеристиці даного правопорушення.

Відповідно до п. 29 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» при вирішенні спорів, пов'язаних з виключенням учасника з товариства, господарські суди мають дослідити всі обставини, пов'язані з виключенням учасника з товариства, дати оцінку його поведінці, встановити наявність негативних для товариства наслідків у зв'язку з діями (бездіяльністю) учасника. Якщо негативні наслідки ще не настали, потрібно правильно визначити вірогідність їх настання. Необхідно встановити причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) учасника товариства та негативними наслідками для товариства, а також дослідити мотиви поведінки учасника, форму вини тощо.

При цьому Президія Вищого господарського суду України в своїх рекомендаціях № 04-5/14 від 28.12.2007 року «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» зазначає, що у рішенні про виключення учасника з товариства повинні бути обґрунтовані причини такого виключення, зазначено, які саме факти невиконання статутних обов'язків стали підставою виключення учасника з товариства, в чому полягає систематичність невиконання учасником товариства його обов'язків, якими саме діями (бездіяльністю) учасник перешкоджає досягненню цілей товариства.

Тобто відсутність зазначеної інформації у рішенні про виключення учасника з ТОВ може бути підставою визнання такого рішення недійсним за позовом даного учасника (п. 3.10 рекомендацій президії ВГСУ від 28.12.2007 р. № 04-5/14).

Ще однією з підстав виключення є «перешкоджання досягненню цілей товариства». Враховуючи обговоренні вище питання систематичності, для наявності підстав для виключення за цією умовою потрібно встановити 2 аспекти: 1) цілі товариства; 2) дії учасника, які будуть вважатись такими, що їм перешкоджають.

Цивільний кодекс України хоча і не використовує термін «ціль», але оперує терміном «мета діяльності». Зокрема ст. 84 ЦК України визначає товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з

метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства).

Потрібно погодитись з висловленою в літературі позицією, що «досягнення цілей товариства відбувається шляхом учинення різноманітних правочинів, укладення договорів, залучення та звільнення працівників, використання ресурсів, новітніх технологій, вдалого маркетингу та менеджменту, вчинення багатьох інших дій, лише частина з яких має юридичне значення. Усе це охоплюється одним поняттям – підприємницька діяльність».

Таким чином, діями, які перешкоджають досягненню цілей товариства, можуть, вважатися такі наступні навмисні і протиправні дії учасника, як: вилучення або знищення печатки, вилучення документів ТОВ, створення перешкод при володінні та використанні майна товариства, вилучення частини майна товариства, поширення неправдивої інформації, що завдає шкоди діловій репутації товариства, недобросовісна конкуренція, продаж баз даних та інформації тощо. Також вважаємо, що за певних умов до подібних дій можна віднести і вищезазначену позицію щодо ухилення від участі у загальних зборах учасників. Якщо дані дії матимуть ознаки умислу та через причино-наслідковий зв'язок будуть наносити шкоду товариству, то вони можуть бути кваліфіковані як перешкоджання досягненню цілей товариства.

В будь-якому випадку при вирішенні спорів, пов'язаних із виключенням учасника з товариства, вирішуючи питання про наявність факту перешкоджання учасником своїми діями досягненню цілей товариства, суд має встановити, що поведінка учасника суттєво ускладнює діяльність товариства чи робить її практично неможливою. Як зазначає судова практика, факт перешкоджання учасником товариства своїми діями роботі товариства, обов'язково повинен бути доведений допустимими та належними доказами. Так, доведенню підлягають як конкретні дії учасника, направлені на перешкоджання роботі товариства та їх характер, а також і негативні наслідки для останнього, які повинні потягти суттєве ускладнення чи практичну неможливість діяльності. На необхідність суворого та ретельного дослідження вищевказаних обставин вказують як відповідні Рекомендації Вищого господарського суду України від 28.12.2007 р. № 04-5/14 та Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13, так і численна практика ВГСУ з аналогічних спорів, де практично всі рішення загальних зборів товариств скасовуються саме через недоведення фактів невиконання учасником товариства своїх обов'язків та перешкоджання своїми діями роботі товариства.

Чернетченко Олена Миколаївна,
канд. юрид. наук, ст. викладач кафедри
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПАРТНЕРСТВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ З НАСЕЛЕННЯМ

Питання партнерства Національного антикорупційного бюро України і інституту громадськості є досить актуальним на сьогоднішній день, адже на сучасному рівні державної антикорупційної політики в Україні слід виходити з того, що абсолютно подолати корупцію неможливо – можна лише мінімізувати її вплив на життя суспільства. В умовах недостатнього рівня довіри населення до органів державної влади, підвищити ідею активної протидії виявам корупції мають саме інститути громадянського суспільства. Держава повинна сприяти їм в цьому за допомогою новостворених антикорупційних органів.

Однією з причин високого рівня корупції в різних сферах життя українського суспільства є її сприйняття населенням як закономірне та прийнятне явище. На рівні міжособистісної комунікації корупція не осуджується, не впливає на репутаційні втрати та часто використовується як інструмент подолання бюрократичних перешкод. Високий рівень лояльності до проявів корупції здатен звести нанівець будь-які перспективні заходи протидії, якщо вони не будуть позитивно сприйняті громадянами. Дивлячись на це Національне антикорупційне бюро України має створити атмосферу відторгнення та неприйняття корупції громадськістю. 01.02.2016 у Національному антикорупційному бюро України у тестовому режимі розпочала роботу безкоштовна телефонна лінія 0-800-503-200 для більш тісної взаємодії з громадськістю.

На тлі стабільно високої готовності громадян вдатися до нелегального вирішення своїх проблем, виглядає логічним залучення інститутів громадянського суспільства до мінімізації корупційних проявів у суспільно-політичному житті. В Україні немає потужної загальнонаціональної незалежної антикорупційної громадської організації на такий статус претендують одночасно декілька організацій та ініціатив: Реанімаційний пакет реформ, Рух «Чесно», Transparency International Україна, яка б була здатна впливати на владу та її окремих представників, а її авторитет визнавався б у середовищі політиків та громадськості. Аналізуються можливості окремих громадян долучатися до протидії корупції на персональному рівні: практика громадського викриття корупційних зловживань і порушень поки не набула поширення в

Україні. Тим більше, що партнерство громадських організацій та антикорупційних органів є важливим фактором зростання довіри громадян до держави. В Україні попри явні здобутки суспільство й надалі значною мірою залишається стороннім спостерігачем антикорупційних заходів, а не безпосереднім їх учасником. При цьому діяльність профільних державних органів ще не набула повної ефективності, а вплив громадянського суспільства на розробку та реалізацію антикорупційної політики залишається ще далеко не достатнім. Побороти корупційні прояви можливо лише в умовах комплексної співпраці інституту громадянськості з Національним антикорупційним бюро в рамках цілісної системи антикорупційної політики. Необхідність у її розробці та реалізації в Україні є вельми нагальною. За цих умов формування її законодавчої та інституційної основ для легальної та демократичної взаємодії з інститутами громадянського суспільства є прямим завданням держави.

Конвенція ООН проти корупції, яка набула чинності в Україні з 1 січня 2010 року, визначає такі засади участі громадянськості в антикорупційній політиці: відповідно до статті 13 Конвенції ООН кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею. Цю участь слід зміцнювати за допомогою таких заходів, як: а) посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень; б) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації; в) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах; г) повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію. Національне законодавство України в свою чергу передбачає участь інститутів громадянського суспільства в реалізації державної антикорупційної політики. Так, стаття 18 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» визначає права об'єднань громадян, окремих громадян в діяльності щодо запобігання, виявлення і протидії корупційним правопорушенням.

В умовах недостатнього рівня довіри населення до антикорупційних органів, саме партнерські відносини допоможуть поляризувати ідею активної протидії виявам корупції в Україні.

ВІДМЕЖУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ

Одним із головних політико-економічних реформ на Україні в умовах ринкової економіки є принципіальна зміна державного устрою, пов'язаного з децентралізацією, відновленням та розвитком приватної власності, реформою державної власності тощо. В умовах перехідної економіки виникає необхідність відмови держави від функцій командно-адміністративної системи, напрацювання юридичної науково-теоретичної бази для корінної зміни законодавства, у тому числі цивільного, зокрема у сфері публічної власності. Нажаль, цивільно-правове регулювання відносин публічної власності є недосконалим, має прогалини, у науковому середовищі правознавців відсутня єдність думок з цієї великої купи питань та усе це породжує проблеми у судовій практиці. Особливої критики набула політекономічна декларація про «рівність форм власності», якою намагалися замінити попередню декларацію про «єдину державну власність», що мала пріоритетний правовий захист. Попрання державної власності, нехтування її захисту набуло таких обертів, що навіть проголосили у Конституції України непорушність тільки права приватної власності (ст. 41), не згадуючи про непорушність державної власності. Якщо у дев'яностих роках проводили цивільно-правові наукові дослідження щодо права державної власності, у підручниках з цивільного права були розділи «Право державної власності», то зараз цивілістичні дослідження щодо державної власності майже припинилися, а відповідні розділи з підручників та навчальних програм зникли. Обґрунтовується таке ставлення тим, що усі суб'єкти права власності рівні перед законом та правове регулювання відносин з приводу державної власності є публічно-правовим.

З таким ставленням до цивільно-правового регулювання державної та комунальної власності не можна погодитися. Адже конституційні засади, що усі суб'єкти права власності є рівними перед законом, мають тлумачитися як непорушність також і публічної власності, що право власності має надавати однакові можливості всім суб'єктам цього права. Треба враховувати не тільки те, що в цивільному праві не залежить від суб'єктного складу як зміст, так і здійснення повнова-

жень власника, але і те, що цивільно-правове регулювання за участю публічного власника повинно мати місце і таке регулювання має певні правові особливості. Підтвердженням цієї тези є норми ст. 2 Цивільного кодексу про учасників цивільно-правових відносин – суб'єктів публічного права, ст. 2, 12 Господарсько-процесуального кодексу про заявників та про підвідомчість справ господарським судам та інші. Учасниками цивільних відносин, в тому числі відносин власності, є суб'єкти публічного права та якщо вони беруть участь у цих відносинах, то повинні підкорятися цивільно-правовим засадам юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності. Суб'єкти публічного права як учасники цивільно-правових відносин не можуть проявляти свої владні повноваження, не можуть забороняти, приписувати, примушувати тощо. Тому цивілістичні дослідження мають бути поширені на особливості здійснення повноважень публічного власника, на особливості цивільно-правового режиму окремих об'єктів права власності залежно від суб'єктного складу, що можуть бути тільки у державної власності, на деякі підстави виникнення та припинення права публічної власності, зокрема при відносинах приватизації, тощо.

Зосередимо увагу на особливостях цивільно-правового регулювання відносин публічної власності. Відповідно до чинного законодавства право публічної власності містить в собі право власності Українського народу, право державної власності, право власності АРК, право комунальної власності. Об'єднує всі ці форми права власності те, що суб'єктом є органи влади, державної та місцевої, та ці органи влади діють як суб'єкти публічного права, здійснюючи визначену законодавством компетенцію та у межах наданих повноважень, на відміну від приватного власника, який діє за своєю волею та може робити усе, окрім того, що прямо заборонено законом.

Суб'єкти публічного права власності здійснюють свої повноваження від імені та в інтересах Українського народу. Суб'єкти приватного права власності здійснюють свої повноваження від свого імені та в своїх інтересах. Повноваження суб'єктів публічного права власності завжди обмежені їх компетенцією, вони відрізняються один від одного обсягом повноважень, їх право власності є не повним, розщепленим, обмеженим, підконтрольним, представницьким. Суб'єкти приватного права власності мають найбільш повні речові права. Відповідно порізнному зазначені суб'єкти несуть майнову відповідальність. Якщо суб'єкти приватного права несуть майнову відповідальність всім своїм майном, то із суб'єктів публічного права аналогічно несуть відповідальність тільки державні підприємства, майнова відповідальність інших суб'єктів публічного права має свою специфіку.

Відрізняються відносини права власності не тільки за суб'єктним складом, а залежно від суб'єктного складу ці відносини відрізняються і за об'єктним складом. Суб'єкти приватного права можуть мати право власності на об'єкти, які є вільні в обороті. Право власності на об'єкти, які є обмежені в обороті, можуть виникнути у суб'єктів приватного права тільки за спеціальним дозволом, порядок отримання якого встановлюється законом. Та не може виникнути у приватних суб'єктів права власності на об'єкти, вилучені з обороту. Суб'єкти публічного права не мають таких обмежень, та право власності у них може бути на об'єкти незалежно від їх оборотоздатності, причому здійснення повноважень власника у суб'єктів публічного права на об'єкти, вилучені з цивільного обігу, регулюється публічним правом. Таким чином цивільне право регулює відносини, об'єкти яких є вільні в обороті та обмежені в обороті на засадах юридичної рівності незалежно від форми власності.

Але, не дивлячись на ці особливості та специфіку у цивільно-правовому регулюванні, слід зазначити, що суб'єкти публічного права все ж таки залишаються учасниками відносин, що регулюються цивільним законодавством. Критерієм відмежування приватних та публічних відносин за участю суб'єктів публічного права має бути правова природа цих відносин. Причому не може бути критерієм розмежування суб'єктний склад цих відносин, оскільки суб'єкти є однаковими та органи влади приймають участь як у публічних, так і у приватних відносинах власності. Також не можна застосовувати як критерій поділення цих відносин на майнові та організаційні, оскільки цивільні майнові відносини обов'язково містять у собі організаційні елементи, це умови про строки, місце, засоби зв'язку, порядок передання майна тощо. Публічні відносини також можуть бути не тільки організаційними, але і майновими.

Убачається, якщо суб'єкти публічного права приймають участь у майнових відносинах з суб'єктами приватного права з метою отримання прибутку або матеріально-технічного забезпечення своєї діяльності на засадах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності, то такі відносини регулюються цивільним законодавством. Якщо суб'єкти публічного права приймають участь у майнових та/або організаційних відносинах з суб'єктами приватного права та суб'єктами публічного права з метою здійснення своїх адміністративних владних повноважень щодо задоволення державних та суспільних потреб у межах, визначених законодавством, та можливо, якщо ці відносини ґрунтуються на майновій залежності, пов'язані з розщепленням права власності, то такі відносини регулюються публічним законодавством.

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Прикладний характер процесу запобігання корупції характеризує його практичне значення, тобто можливість реалізації сформованих напрямків антикорупційної діяльності, їх доцільність, фінансову обґрунтованість, реальність запровадження на сучасному етапі розвитку держави.

Але при цьому, як зазначає І. І. Лукашук, правові норми зазвичай спрямовуються проти службовців, а не самої хвороби (корупції).

Певною мірою антинауковий характер існуючих напрямків запобігання корупції в Україні визначається відомими вченими. Останні досягнення сучасних кримінологів у цій сфері дозволяє створити ефективний механізм антикорупційної діяльності з урахуванням зарубіжного досвіду і особливостей прояву корупції в Україні. Продуктивним тут, на думку професора О. М. Костенко, може бути застосування розробленої в межах натуралістичної кримінології концепції протидії злочинності, заснованої на формулі «правова культура громадян плюс юстиція», де перевага надається першому фактору. Такий науковий підхід ставиться на противагу існуючому в українській практиці, коли у протидії корупції потужно використовується другий фактор і ця діяльність зводиться до «вдосконалення юстиції», що і обумовлює поряд з іншими факторами низьку ефективність антикорупційної діяльності в цілому в Україні.

Враховуючи сучасні наукові підходи до визначення поняття «кримінально-правова охорона», можна стверджувати, що кримінально-правові норми як елемент кримінально-правової охорони службової діяльності відіграють важливу роль у формуванні іншого елементу цієї системи – методів кримінально-правової політики в цій сфері.

Особливо предметною стає розмова на цю тему у зв'язку із внесенням змін до кримінального законодавства, що встановлює відповідальність за службові злочини. Звертають на себе увагу неоднозначно сформульовані законодавцем санкції статей однорідних злочинів, коли підкуп службової особи юридичної особи приватного права та особи, яка надає публічні послуги, законодавець вважає менш суспільно небезпечними, де покарання у виді позбавлення волі за ч. 1 ст. 368-3 та

ч. 1 ст. 368-4 КК України встановлено до двох років, ніж надання неправомірної вигоди службовій особі за ч. 1 ст. 369, де покарання у виді позбавлення волі встановлено від двох до чотирьох років. Та сама особливість стосується і побудови санкцій статей, що встановлюють відповідальність за «Зловживання владою або службовим становищем» (ст. 364 КК України) та за «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» (ст. 364-1 КК України). Окрім цього, деякі норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за службові злочини, зокрема, ст. 368-2 «Незаконне збагачення», взагалі порушують окремі конституційні принципи, зокрема, принцип презумпції невинуватості.

Поряд з цим слід зазначити, що пошуки в напрямку підвищення ефективності засобів запобігання корупції ведуться вже давно, але перед тим, як з'ясовувати різного роду політичні, економічні та соціальні чинники запобігання та протидії корупції, необхідно звернути увагу на ті неоднозначні суперечливі факти та події, які відбуваються навколо розробки та практичного застосування таких засобів. В зв'язку з цим постає необхідність усунення таких суперечливих фактів та колізій, тому що вони слугують не тільки перешкодою на шляху кримінально-правової протидії корупції, а є реальною загрозою для ще більшого поширення корупції в суспільстві.

Як справедливо зазначив відомий угорський вчений А. Шайо, антикорупційна політика являє собою «відповідь цього регіону на характеристики, які дають йому ті, хто знаходиться поза його межами». У першу чергу хотілося б зазначити той факт, що, з одного боку, незважаючи на незаперечну важливість й серйозність проблеми корупції, з іншого боку, на думку деяких вчених, значення цієї проблеми може бути й перебільшеним, що певною мірою спричиняє «неадекватні законодавчі ініціативи» та інші негативні наслідки, зокрема, такі як «хибні уявлення громадськості про корумпованість та аморальність уряду». А зниження довіри населення до уряду в свою чергу лише сприяє поширенню корупційних проявів у суспільстві.

В боротьбі з корупцією, на думку І. І. Лукашука, держава як би бореться сама з собою, а вітчизняний науковець Л. І. Аркуша неодмінним проявом корупції вважає службові зловживання саме в правоохоронних органах, органах державної влади і управління.

Виходить – замкнене коло. Значна частина тих, на кого покладаються обов'язки з протидії корупції, зловживають службовим становищем, отримують неправомірну вигоду, а високі показники в своїй діяльності досягають іншими неправовими методами, зокрема, шляхом

застосування такого незаконного засобу оперативно-розшукової діяльності, як провокація підкупу. Неефективність окремих кримінально-правових норм у Розділі XVII КК України підтверджують і статистичні дані, зокрема, щодо ст. 370 «Провокація підкупу», і позиції багатьох вчених. Тому доцільним буде позитивно вирішити питання про декриміналізацію провокації підкупу для сприяння ефективності протидії службовій злочинності в цілому.

Аналіз законодавчих змін до сучасного Кримінального кодексу України та відповідних оцінок вчених дає підстави погодитись з тим, що, з одного боку, існує тенденція до вирішення складних політичних, культурних проблем за рахунок посилення кримінальної відповідальності, тобто шляхом застосування кримінального закону, а, з іншого, «стабільна кримінально-правова форма знаходиться у дисонансі з соціальними процесами в українському суспільстві».

Отже, можна дійти висновку, що стабільність кримінального законодавства позитивно впливає в цілому на механізм кримінально-правової охорони службової діяльності, на єдність судової практики, ефективність правосуддя та узгодженість роботи усієї системи органів кримінальної юстиції у напрямку спільної мети – запобігання службовій злочинності.

Підсекція

**ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ
ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО**

УДК 340.15:342(477)«17»

Василенко Ольга Вікторівна,

завідувач кабінету кафедри,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

**НАСЛІДКИ ДОБИ РУЇНИ
ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ**

Руїна – період національного занепаду України, період братовбивчих війн і нескінчених зрад, суспільного марнотрацтва державності, що була досягнута за довгої та тяжкої боротьби під час повстання 1648 р. та Визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького. Деякі історики вважають, що саме в цей період своєї історії Україна як держава втратила свою останню можливість об'єднати Право- та Лівобережжя в одну сильну політично, культурно та економічно незалежну країну Європи.

Досвід та уроки Козацької держави дають змогу запобігти багатьом помилкам, котрі були допущені українськими гетьманами в XVI–XVIII ст., що зрештою і призвели до втрати Козацької держави.

Наслідки Руїни для України були жахливими. Вона втратила територіальну цілісність і державну незалежність. Національно-державна ідея поступилися регіональним інтересам. Назва держави Військо Запорозьке почало розмиватися і дедалі активніше замінюватися на Малоросію на Лівобережжі та Україну на Правобережжі. Внаслідок кровопролитної громадянської війни та іноземної агресії українські землі зазнали страшних матеріальних втрат, масового знищення культурних пам'яток і саме найстрашніше – значних людських жертв. Та найтяжчим випробуванням стала духовна руїна, яка виявилася в деградації особистості, закріпленні в національному менталітеті ідеології провінційності та маловартості, що негативно вплинуло на подальший перебіг подій української історії.

У добу Руїни сталася трагедія розчленування українських земель між Річчю Посполитою і Росією згідно з договором між ними у селі Андрусів у 1667 р. Україна зникає як суб'єкт міжнародної політики і стає розмінною монетою в політичній грі її агресивних сусідів, об'єктом їхньої колонізації. Правда, на Лівобережжі в складі Російської держави ще зберігалась обмежена внутрішня автономія. Кожен

новий обраний гетьман укладав окремий договір (статті) з московським урядом. В основі цих договорів лежали так звані «Статті Б. Хмельницького», але з кожним наступним договором вводились все нові обмеження української автономії.

Основним наслідком Руїни стало розчленовування України, втрата державності, величезні матеріальні і людські жертви. Розчленовування України було закріплено міжнародно-правовими договорами:

1. Згідно Андрусівському перемир'ю, яке було укладено між Московським царством і Річчю Посполитою 30 січня 1667 р. в с. Андрусеві поблизу Смоленська, Українська держава була розподілена на дві частини: Правобережжя (крім Києва) залишалося під владою польського короля, а Лівобережжя й Київ з околицями передавалися під владу московського царя. Запорізька Січ залишалася під контролем обох держав. Угода підписувалася терміном на 13,5 років.

2. Згідно з Бахчисарайською мирною угодою, укладеною між Московським царством, Туреччиною і Кримським ханством 13 січня 1681 р. в Бахчисарай (Крим) на 20 років, Лівобережжя, Запоріжжя і Київ визнавалися за Московію, Південна Київщина, Брацлавщина, Поділля – за Стамбулом, а татари зберігали право кочувати в південних степах України. Територія між Південним Бугом і Дністром повинна була залишитися незаселеною. Водночас Москва зобов'язувалася щорічно сплачувати кримському хану данину («казну»). Таким чином, міжнародне становище Москви зміцнювалося, що й змусило Річ Посполиту укласти з Московським царством «Вічний мир».

3. Вічний мир, підписаний між Московським царством і Річчю Посполитою 6 травня 1686 р. у Москві, закріплював основні положення Андрусівського перемир'я. Цей договір став актом остаточного міжнародно-правового поділу Української держави на дві частини: Правобережжя залишалося під владою польського короля, а Лівобережжя та Запорізька Січ – московського царя. Тим самим московський уряд остаточно відхилився від зобов'язань 1654 р. щодо України.

Отже, Руїна призвела до занепаду української держави, вона перетворилася на жертву внутрішніх чвар, арену братовбивчої громадянської війни і стала об'єктом поділів. Можна виділити декілька причин, що привели до Руїни. По-перше, неоднорідність української еліти і боротьба її за гетьманську булаву. Серед старшини виділяється угруповання, які мають різні погляди щодо розбудови Української держави. Цікавий є географічний аспект у розкладі сил української еліти доби Руїни. Так, Правобережна старшина орієнтувалася на Польщу, Лівобережна – на Московське царство. Цей історико-географічний факторі визначив остаточний результат боротьби за Україну між Польщею та Московією.

Відсутність національної ідеї, невисокий рівень політичної самосвідомості українського населення також поглиблював розкол держави.

Не слід також забувати і про інтенсивний зовнішній тиск на ще несформоване українське суспільство з боку Московського царства, Речі Посполитої, Туреччини, які на той час були наймогутнішими державами Східної Європи.

Таким чином, протягом надзвичайно важкого для України періоду – руйни – здобутки часів Хмельниччини були в значній мірі втрачені. Україна була поділена між могутніми сусідами на частини. Лише на Лівобережній Україні зберігся значно обмежений царизмом автономний устрій.

УДК 342

Кириченко Александр Анатольевич,
д-р юрид. наук, профессор, заведующий кафедрой,
ННУ им. В. А. Сухомлинского, г. Николаев
Тунтула Александра Сергеевна,
канд. юрид. наук, доцент
ЧНУ имени Петра Могилы, г. Николаев

СИСТЕМА НОВЫХ ДОКТРИН И КОНЦЕПЦИЙ ПРАВОВОГО СТАТУСА СОЦИОСУБЪЕКТОВ: ПРИГЛАШЕНИЕ К ДИСКУССИИ

Сущность разработанной авторами и иными представителями научной школы юриспруденции профессора Аланкира **системы новых доктрин и концепций правового статуса социосубъектов и его познания, признания, обеспечения и наиболее полного восстановления** состоит в реализации следующих принципиально новых подходов.

1. Базисные порядки обеспечения и восстановления правового статуса социосубъектов:

1. **Оперативный**, который наиболее эффективным, рациональным и качественным может быть, как свидетельствует нынешний и предыдущий опыт, лишь при условии возвращения органам прокуратуры общего и всех иных видов надзора за точным и единообразным исполнением правовых актов, что не в силах заменить так называемые «горячие линии» губернаторов и др., которые, будучи укомплектованные кадрами без юридического образования и специализированной подготовки, чаще всего отсылают потерпевших от значительно выросшего за последнее время административного произвола к иным весьма бюрократическим способам разрешения их проблем: обращения с заявлением к нарушителю или вышестоящей инстанции, в суд и др.

2. Бюрократические посредством:

2.1. Обращения к нарушителю или вышестоящую организацию в порядке Закона Украины «Об обращениях граждан».

1.2.2. Обращения с заявлением к субъектам предоставления бесплатной первичной правовой помощи, согласно ст. 9 Закона Украины «О бесплатной правовой помощи», а именно к органам исполнительной власти, органам местного самоуправления, физическим и юридическим лицам частного права и к специализированным учреждениям, т.е. к лицам, которые непосредственно применяют правовые акты и обязаны обосновать каждому социосубъекту сущность и правомерность своих деяний, решений или правовых актов, а в случае их неправомочности добровольно и максимально полно восстановить нарушенный правовой статус социосубъекта.

2.3. Обращения с заявлением (иском) в суд, когда существующая система отечественных судов, по предложению указанных авторов еще в 2010 г., должна быть реформирована в единый антиделиктный орган под научным, методическим, организационным, материально-техническим, кадровым и иным руководством Верховного Суда Украины, в составе которого в качестве первой (в отношении деяний вышших должностных лиц государства и правонарушений особой сложности или общественного резонанса), апелляционной (решений соответствующих судебных палат областного суда) и кассационной (решений местных судов) инстанции должны быть: 1. Конституционная судебная палата. 2. Административная судебная палата. 3. Антикриминальная судебная палата. 4. Трудовая судебная палата. 5. Де-факто имущественно-договорная судебная палата. 6. Де-юре имущественно-договорная судебная палата.

Указанные судебные палаты должны быть продублированы на уровне областного (а не апелляционного суда, который призван быть первой инстанцией для антиделиктных дел в отношении субъектов областного уровня и апелляционной инстанцией в отношении антиделиктных дел местных судов).

На уровне же местных судов должна быть конституционная, административная, антикриминальная, трудовая, де-факто имущественно-договорная и де-юре имущественно-договорная специализация судей.

II. Новая доктрина конституционного кодекса Украины и кодекса конституционного судопроизводства Украины, когда вместо Конституции Украины и системы «конституционных законов» должен появиться Конституционный кодекс Украины, в то время как Кодекс административного судопроизводства Украины, Закон Украины «О Конституционном Суде Украины» и алогично принятый не парламентом, а самим Конституционным Судом Украины Регламент Конституционного Суда Украины следует заменить на Кодекс конституционного судопроизводства Украины.

III. Система новых доктрин и концепций правового статуса социосубъектов, которую авторы и другие представители научной школы юриспруденции профессора Аланкира предлагают положить в основу перспективного Конституционного кодекса Украины и отразить в порядке пояснения применяемых в нем понятий и терминов и в виде отдельных статей в следующей редакции:

III.I. *«Социосубъектами в контексте реализации их правового статуса являются физические лица, юридические лица, государство как суммативное образование физических и юридических лиц и межгосударственные учреждения как суммативные образования физических и юридических лиц различных государств».*

III.II. *«Правовой статус социосубъектов состоит из таких базисных категорий, как: 1. Право – возможность воспользоваться определенным положительным результатом общественного развития, а отрицательным результатом общественного развития – только при наличии Национальной программы по его искоренению либо, если этого достичь нельзя, максимально возможной его минимизации. 2. Свобода – такая же возможность, но с дополнительным акцентом внимания на ее альтернативности и беспрепятственности. 3. Обязанность – установленное государством правило поведения, полнота и точность исполнения которого поддерживается государственным принуждением. 4. Интерес – возможность использовать право, свободу и/или обязанность иного социосубъекта в своих целях».*

III.III. *«Сбалансированность правового статуса социосубъектов проявляется в том, что физические лица по правовому статусу равны от рождения, т.е. имеют равный природный правовой статус».*

Внутренний баланс правового статуса социосубъекта обеспечивается тем, что определенный объем его прав, свобод и интересов должен обуславливать появление соответствующего объема его обязанностей».

Внешний баланс правового статуса социосубъектов проявляется в соотношении правового статуса одного социосубъекта относительно правового статуса иного социосубъекта, что определяется возрастом и состоянием здоровья лица, а также тем, какое именно направление общественной деятельности и с какими собственно полномочиями осуществляют эти социосубъекты».

III.IV. *«Каждое лицо обязано предотвратить или пресечь любое правонарушение, в том числе и криминальное, если при этом ему не может быть причинен существенный и более вред, а должностное лицо антиделиктных органов обязано предупреждать и/или пресекать такие правонарушения в любой ситуации, за исключением очевидного достижения данной цели лишь ценой его жизни».*

III.V. *«Правомерность реализации правового статуса определенного социосубъекта заканчивается там, где начинается нарушение любой из базисных составляющих категорий (права, свободы, обязанности, интереса) правового статуса другого социосубъекта, когда правотворческие государственные органы обязаны избегать и искоренять конкуренцию правовых статусов различных социосубъектов, а там где это невозможно, допускать только кратковременную конкуренцию их правовых статусов, в которой должен уступать тот социосубъект, который, исходя из общечеловеческих ценностей и принципа справедливости, имеет более низкий уровень мотивации к такой реализации, а при равенстве этих уровней – тот социосубъект, реализация правового статуса которого в условиях конкуренции начинается либо должна начаться позже.*

III.VI. *«Является правонарушением использование прав, свобод, обязанностей и/или интересов одного социосубъекта за счет ущемления любой из базисных категорий правового статуса иного социосубъекта, за исключением случаев конкуренции их правовых статусов, должным образом компенсационно урегулированных законом».*

III.VII. *«Базисную обязанность государства и основную направленность деятельности государственных органов составляют:*

1. *Познание природного (основанного на общечеловеческих ценностях и принципе справедливости) правового статуса (прав, свобод, обязанностей, интересов) социосубъектов (физических или юридических лиц либо государства или межгосударственного образования).*

2. *Преобразование природного правового статуса социосубъектов (преобразование природных прав, свобод, обязанностей и интересов социосубъектов в субъективный правовой статус физических, юридических лиц, государства, межгосударственного образования).*

3. *Обеспечение реализации названного правового статуса указанных социосубъектов.*

4. *Наиболее полное оперативное, а при невозможности иное восстановление права, свободы, обязанности и/или интереса потерпевшего социосубъекта посредством:* 4.1. *Возмещения физического, материального и/или первичного и вторичного морального ущерба.* 4.2. *Иного восстановления нарушенного правового статуса социосубъекта».*

Систему новых доктрин, концепции и иных фундаментальных положений принципиально нового понимания правового статуса социосубъектов составляет и ряд иных авторских подходов и подходов других представителей научной школы юриспруденции профессора Аланкира, осветить сущность которых не позволяют рамки настоящей публикации.

ПОНЯТТЯ ПРАВА У КОЛЕКТИВНІЙ ПРАВОСВІДОМОСТІ ЛИТОВСЬКО-РУСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Слово «право» було відомо нашим предкам ще з додержавних, язичницьких часів. Світобудова для давнього слов'янина уявлялася у вигляді Дерева життя – знамена трьох основ світу: Яв – світ видимий, явний, дійсний (стовбур Дерева); Нав – світ невидимий, підземний, потойбічний (коріння Дерева); Прав – світ законів, правил, освячених звичаями, досвідом, обрядами (крона Дерева). У світі Прав живуть боги, це їхній духовний світ. Прав надає всьому гармонії та порядку. Від назви «Прав» у слов'янських мовах походять слова «правда», «справедливість», «праведний», «правити», «правильний», «правий», «правосуддя» і, нарешті, «право». Отже, уявлення про право для слов'ян-язичників пов'язувалося із світом богів. Це є досить типовим для міфологічного світосприймання: давні народи розцінювали всі норми як надані небом, правильні, справедливі. Слов'янська назва «Прав» і слово «право», на думку вчених, походять від санскритського *gr̥hvas* – «добрий, чесний, порядний», – що є відбитком емоційно забарвленого ставлення до права і справедливості. Очевидно, наслідком сакральності поняття «право» слід вважати те, що у руських пам'ятках XI–XIII ст., у тому числі Руській Правді, воно практично не вживається. Для позначення стану правильної, справедливої впорядкованості суспільних відносин існувало поняття «правда», якому протиставлялася «кривда» – стан неправильний, несправедливий:

Ой уся правда тепер пропала,

Правда пропала, кривда настала...

Слово «правда» у давньоруській мові було полісемантичним і вживалося у ширшому, ніж зараз, значенні, означаючи закон, звичай, присягу, суд, справедливість, істину, доказ, реальність. Отже, в одному із своїх значень слово «правда» збігалося за значенням із словом «суд»; ці два поняття ототожнювалися і могли взаємно замінювати одне одного. Так Руська Правда у деяких списках має назву «Суд Ярослав ВолодимERIC».

На жаль, матеріал для аналізу, який відноситься до XII–XIII ст., надто бідний, щоб робити однозначні та беззаперечні висновки. Можемо тільки припустити, що протягом цього періоду формується і кристалізується руська правнича лексика. Широке застосування термі-

ну «право» спостерігається у руських правозастосовчих актах XIV ст. У грамоті князя Володислава Ополського читаємо: «А дали есми имъ те села у веки со всемъ правомъ и панством...». У жалуваній грамоті Олександра Коріятовича вказано: «... тые люди далъ есмъ имъ со всемъ правомъ...». У цьому контексті термін «право», очевидно, означає можливість здійснювати володіння, користування і розпорядження наданими землями і людьми, які на них проживали.

Значення слова «право» розширюється і набуває нових значень в юридичних пам'ятках XV ст. У Судебнику Казимира Ягайловича 1468 року воно вживається у значенні «суд», «правосуддя», «судове рішення»: «того ищи; а нашод к праву поставити», «нашему наместнику, а любо тувуну, обослати, ижьбы нашему человеку стало ся право», «ино тому суд и право перед нашими наместьники и тивуны», «а нашим урядником дати право на обе стороне», «ехати ему искати правом перед осподарем его; а не уделаеть ли права, ино обчий суд», «а коли злодея выдадутъ ис права...», «...ино судьи побрати, а искати правом», «...ино тому право: как у сем листу верху писано, по тому его судити».

Однак зустрічаються випадки вживання слів, похідних від «правда», «право», на позначення судового процесу або судового рішення: «исправляется», «а коли бы два мели ся правовать», «а который выехал, того оправити», «уделати и справедливость». Князі Новосильські та Одоевські Іван Юрієвич, Федор і Василь Михайловичі в договірній грамоті від 1459 р. визначили: «А чого промежы себе не управимъ с тыми великими князи у доконъчаной, ино королю [Казимиру] за то стояти и выправляти».

З XV ст. термін «право» розуміють як значну соціальну цінність, правомірну поведінку. Правопорушника характеризують як особу, яка «ис права выступаетъ», «ис права земьского выступил а над право сягнул». Водночас помітні сліди давнього уявлення про правопорушення як про «неправду»-«кривду» («кому сталася кривда, тот и маеть ся нам жаловати») і давня дихотомія «правда» – «кривда» («кому кривда діється, той сам може правди шукати»).

Статути Великого князівства Литовського значно збагатили і впорядкували литовсько-руську юридичну термінологію. З'являється значення терміну «право» у суб'єктивному («права яко наибольшие сторожа посполитое вольности...») і об'єктивному («тым одним правом писаным ...сужоны быти мають») значеннях. Поняття «суд» і «право» достатньо розмежовуються. Але сліди давнього розуміння цих понять помітні і у Статутах. Так, зустрічається «кривда» у значенні «правопорушення» («довоженъе справедливости в кривдах светских»), «право» у значенні «суд» («о непозыванье светских в духовное право»). Це свідчить про міцність і глибину вкорінення давніх, традиційних уявлень і понять у правовий менталітет середньовічної людини.

Таким чином, можемо констатувати, що руська правова свідомість еволюціонувала протягом XI–XVI ст., що, зокрема, позначилося на змінах у правничій термінології. Вона збагачувалася, диференціювалася, уточнювалася, і хоча цей процес не отримав завершення, але понятійно-категоріальний апарат і юридична техніка поступово удосконалювалися.

УДК 340.15:342(477)«192»

Лісна Іванна Стефанівна,
канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ДІЯЛЬНІСТЬ С. ПЕТЛЮРИ В ЕМІГРАЦІЇ

Серед когорти українських державних діячів XX ст. важливе місце належить Симону Петлюрі – людині, з іменем котрої пов’язана ціла епоха боротьби за незалежність України. Будучи керівником УНР у найважчий для неї період, він зумів не лише на практиці очолити державну структуру, а й реалізувати її модель, закласти підвалини демократичної республіки.

Проте й важко знайти політичного й державного діяча, навколо якого точились би такі гострі суперечки, перетинались різні, часто полярні думки. Діапазон оцінок і суджень про С. Петлюру коливається в межах від захоплення і міфологізації до різкого неприйняття, замовчування і фальсифікації. В суспільній свідомості, з одного боку, С. Петлюра сприймається як класичний національний герой, життя якого було присвячене національно-визвольній боротьбі, утвердженню національної ідеї. Але з іншого, Петлюра більше, ніж інші герої української історії був тривалий час об’єктом інтенсивної й планомірної дискредитації як на рівні компартійної ідеології, так і на рівні буденної свідомості.

Феномен його особистості цікавий з наукового погляду, коли йдеться про роль Петлюри у національних та державотворчих процесах, вивченні практичного досвіду на посту лідера держави та армії, з’ясуванні бачення перспектив українського державотворення. Без неупередженого розгляду образу С. Петлюри неможливо подати об’єктивної і всеохоплюючої картини політичної та військової історії України XX ст., зрозуміти суспільно-політичні та ідеологічні аспекти боротьби. Відтак, неоднозначні оцінки українським суспільством постаті С. Петлюри лише підкреслюють потребу виваженої і глибокої оцінки ролі його ролі в боротьбі за незалежність.

Еміграційний період у житті Симона Петлюри охоплює відносно нетривалий відтинок часу – листопад 1920 – травень 1926 рр.

Як лідер УНР Симон Петлюра і після розпуску Ради Республіки та відходу деяких діячів від участі у політичній діяльності продовжував відстоювати ідею української державності, згуртовуючи навколо себе тих людей, які вірили у перспективу їхнього вибору. Не маючи державних інструментів впливу на міжнародну політику, він разом із соратниками використовував засоби громадянської організованості і тиску на суспільну свідомість самих українських емігрантів та середовища країн їхнього перебування, а у зв'язках з Україною вбачав найефективнішою і дієвою пропаганду словом правди та науки. Для фінансового забезпечення видавничих проєктів і ведення громадсько-просвітницьких та освітніх заходів українська політична еміграція після значних дискусій запровадила національний податок на еміграцію. Вишукувалися також різноманітні можливості в умовах країн проживання для створення громадських фондів.

Протистояння С. Петлюри діям більшовицького уряду в Україні особливо загострилося на тлі підготовки до проведення Генуезької конференції. Оскільки провідні європейські країни не визнавали новостворених держав на постімперському російському просторі, завдання більшовицької дипломатії полягало в тому, щоб схилити якомога ширше коло прихильників на свій бік.

Зовнішнє завдання вирішувалося, з одного боку, через витіснення українських дипломатичних місій у країнах перебування й заміщення їх радянськими, а з іншого, – шляхом захоплення майна за кордоном, яке належало українським кооператорам та уряду УНР, а також дискредитація української політичної еміграції через появу замовних статей у закордонній пресі. Особливо широкого розповсюдження набули публікації, які стосувалися політичного протистояння в середовищі української еміграції. Слід наголосити, що з цією метою використовувалися як україномовна преса, що видавалася у країнах скупчення емігрантів, так і іншомовна (наприклад, німецька).

На початку 1920-х років підривна робота серед еміграції стала головним завданням більшовиків.

С. Петлюра був переконаним прибічником наддніпрянського централізму. Тобто, відродження незалежної української держави він вважав можливим через Київ як столицю. Він був упевнений у правоті свого бачення і намагався переконувати інших. У листі до В. Кедровського 9 вересня 1924 р. він зазначав: «Треба засвоїти американським українцям думку, що Галичина без України Наддніпрянської не повстане».

С. Петлюра став одним з українських державних діячів, який розпочав нелегкий шлях до українсько-польського порозуміння. Політич-

на і воєнна конвенції хоч і спричинили зливу критики та звинувачень на адресу С. Петлюри з боку українських політичних сил, усе-таки були спробою знайти союзника в особі нововідродженої Польщі не лише для спільної боротьби з більшовиками, а й, враховуючи зацікавленість Франції в існуванні незалежної Польщі, скористатись можливістю поглибити діалог із країнами Антанти, переможницями у Першій світовій війні. Стратегічно це було вигідно для України, охопленої зусібч військовими діями. Окрім того, після укладання угоди до складу уряду УНР увійшли поляки Станіслав Стемповський (міністр сільського господарства) і Генрик Юзевський (віце-міністр внутрішніх справ). Вони були не лише міністрами в українському уряді, а й особистими друзями С. Петлюри.

Феномен С. Петлюри полягав у його особистих рисах та умінні працювати за будь-яких умов. Сучасники відзначали властиву йому харизматичність, його слово на тлі тогочасних революційних змін і перетворень захоплювало слухачів під час промови і залишалося в пам'яті.

Отож у складних еміграційних умовах дезорієнтації, деморалізації, групівщини, ідеологічного протистояння Петлюра виявив політичну далекоглядність, ясність мети і конкретність завдань, які відповідали потребам часу.

Для російських і українських більшовиків, які захопили владу в Україні, найзапеклішим і непримиримим ворогом, який стояв на їхньому шляху до світового панування, став С. Петлюра як лідер українців, як людина, віддана своїй справі й аскетична в особистому житті. Людина, котра уособлювала УНР у борні, яка конкурувала з ними у різних сферах: від політичних промов до організаційних потуг.

УДК 343.98:343.64

Титаренко Анатолій Анатолійович,
аспірант, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНІ НАДБАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙ

Ключовим рушійним поштовхом до національно-демократичних змін у XVIII ст. можна поправу вважати неоціненний вплив Американської та Великої французької революцій, завдяки яким були сформовані нові концепції прав і свобод людини та народів, народного суверенітету, нації, національної держави, націоналізму, федералізму та ін.

Почали формуватися основні ідеологічні доктрини сучасності: націоналізм, консерватизм, лібералізм, соціалізм, анархізм. Нові ідеї справили величезний вплив на тогочасне політичне життя, створення передумов майбутніх соціальних революцій та національно-визвольних рухів і війн.

Так, у 1775-1783 роках Новий Світ охоплює одна з найвизначніших демократичних революцій минулого, – Війна за незалежність США. Головним надбанням даної війни стало прийняття Другим Континентальним конгресом північноамериканських колоній Великої Британії Декларації незалежності Сполучених Штатів 4 липня 1776 року, якою було проголошено, що тринадцять колоній у Північній Америці стають вільними та незалежними державами і що всі політичні зв'язки між ними та Великою Британією анулюються. Цій Декларації незалежності передувала Декларація прав народу в Вірджинії (1 липня 1776 р.), в якій зазначалося, що будь-яка влада належить народу, а тому походить від нього, що жодне право не може бути спадковим, що три види влади повинні бути відділені одна від одної, що свобода друку не може бути обмежена, що військова влада має бути повністю підвладна цивільній, право на самостійне і рівне місце серед інших держав кожен народ має по «природним і божественним законам». Також, в межах тринадцяти штатів було ухвалено ряд тимчасових демократично-національних конституцій: Нью-Гемпшир (5 січня 1776 р.), Південна Кароліна (26 березня 1776 р.), Вірджинія (28 червня 1776 р.), Нью-Джерсі (2 липня 1776 р.), Делавер (20 вересня 1776 р.), Пенсільванія (28 вересня 1776 р.), Меріленд (9 листопада 1776 р.), Північна Кароліна (18 грудня 1776 р.), Джорджія (5 лютого 1777 р.), Нью-Йорк (20 квітня 1777 р.) та Массачусетс (16 червня 1780 р.), а Род-Айленд та Коннектикут обмежилися підтвердженням в 1777 році колоніальних статутів з деякими правками. Так за своїми новими конституціями кожна колишня колонія проголошувала себе «суверенним штатом», а кожен штат на практиці здійснював владу подібну до тої, яку має незалежна держава. Конституційний бум завершився прийняттям 17 вересня 1787 року під час Конституційного конвенту федеральної Конституції Сполучених Штатів, причини прийняття якої були сформовані в її Преамбулі: «Ми, народ Сполучених Штатів, для того щоб утворити досконаліший Союз, встановити правосуддя, гарантувати внутрішній спокій, забезпечити спільну оборону, сприяти загальному добробуту і закріпити блага свободи за нами і потомством нашим, проголошуємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки».

В 1789-1799 роках відбулася Велика французька революція, яку багато науковців та теоретиків міжнародного права вважають точкою

відліку зародження принципу права нації (народу) на самовизначення. Велика французька революція проголосила нові принципи та інститути та розпочала їх впровадження. Ряд з них був закріплений в конституціях 1791 та 1793 років, а потім в Декларації прав народів, проект якої відредагував абат Грегуар. Декларація була розглянута Конвентом 23 квітня 1795 року. В Декларації прав народів йшла мова про природний стан, що існує між людьми, та всезагальну мораль, яка об'єднує їх воедино. Потім в ній формулювався принцип невідчужуваності суверенітету кожного народу (нації), а також право створювати та змінювати своє правління. Декларація проголошує, що напад на свободу одного народу є злочином проти всіх інших; підпорядкування інтересів одного народу «загальним інтересам всього людства» та інші принципи. Проголошені в Декларації принципи Франція почала успішно втілювати в життя під час революційних воєн. Із визнання всіх народів суверенними випливало визнання рівності та їх міжнародного рівноправ'я, яке замінило нескінченні феодалні спори про ієрархії і першості між государями, послами та ін. В Декларації 1795 року прямо зазначалося, що «жоден народ не має права втручатися в правління інших» (ст. 7) і що «кожен народ господар своєї території» (ст. 10). Звідси і новий підхід до юридичної проблеми територіального верховенства. Оскільки «територія належить нації», Французька республіка урочисто відмовлялася від приєднання іноземних областей, якщо тільки це не відбувалося на основі відкрито виявленого бажання населення. Так, був проголошений плебісцит, вперше застосований в Авіньйоні (1791 р.).

Отже, як бачимо соціально-політичні потрясіння в США та Франції в кінці XVII ст. встановили новий суспільно-політичний лад, який дозволив перезавантажити всі без виключення національно-правові інститути в тогочасному цивілізованому світі, а ідеї, що увійшли до Декларації незалежності та Конституції США, Декларації прав народів та до інших законодавчих актів у багатьох випадках і сьогодні залишаються орієнтирами суспільного розвитку людства.

ЗМІСТ

Підсекція	
ГАЛУЗЕВІ ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	1
<i>Бабіч-Касьяненко К. В., Котова Л. В.</i> Необхідність посилення правового захисту осіб з інвалідністю під час вимушеного переміщення	1
<i>Блага А. Б.</i> Відшкодування збитків, завданих збройним конфліктом на сході України, як елемент правосуддя перехідного періоду.....	4
<i>Валецька О. В.</i> Дослідження поняття «дисциплінарний проступок» у трудових відносинах	7
<i>Джулай Г. Г.</i> Особливості в організації процесу навчання іноземних студентів	9
<i>Загоруй І. С.</i> Забезпечення соціально-економічних прав: досвід зарубіжних країн і в сучасній Україні.....	12
<i>Загоруй Л. М.</i> Медіація в господарському судочинстві.....	16
<i>Коваль А. А.</i> Конституційна скарга в Україні: переваги та проблеми	19
<i>Колодочка О. Є.</i> Поняття та ознаки адміністративних процедур	21
<i>Коновалов В. В.</i> Загальні засади дій слідчого при огляді місця події (психологічні аспекти).....	23
<i>Кравченко І. А.</i> До питання про зміст поняття «механізм адміністративно-правового регулювання».....	27
<i>Мамчур Л. В.</i> Темпоральні чинники втрати особою права на житло в Україні	29
<i>Турчак І. О., Бзова А.</i> Особливості добровільного медичного страхування в Україні	33
<i>Турчак І. О., Палійчук І. В.</i> Інститут права власності міжнародного приватного права	36
<i>Турчак І. О., Спасюк С.</i> Страхування професійної відповідальності медичних працівників у сфері пластичної хірургії.....	39
<i>Січко Д. С.</i> Правова кваліфікація підстав виключення учасника ТОВ.....	41

Чернетченко О. М. Правові засади партнерства національного антикорупційного бюро України з населенням	46
Шаповалова О. І. Відмежування цивільно-правового та публічно-правового регулювання відносин власності	48
Шведова Г. Л. Окремі елементи механізму кримінально-правової охорони службової діяльності в Україні.....	51

Підсекція

ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

54

Василенко О. В. Наслідки доби руїни для української державності	54
--	----

Кириченко А. А., Тунтула А. С. Система новых доктрин и концепций правового статуса социосубъектов: приглашение к дискуссии	56
---	----

Ковальова С. Г. Поняття права у колективній правосвідомості литовсько-руського суспільства	60
---	----

Лісна І. С. Діяльність С. Петлюри в еміграції	62
--	----

Тітаренко А. А. Національно-демократичні надбання американської та французької революцій	64
---	----

Підп. до друку 21.04.2017.
Формат $60 \times 84^{1/16}$. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 3,95. Обл.-вид. арк. 3,98.
Тираж 25 пр. Зам. № 5251.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009.

